

Ad hoc arbitraža

Štetić, Marija

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:684362>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-23**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

Pravni fakultet u Zagrebu
Međunarodno privatno pravo

Marija Štetić

AD HOC ARBITRAŽA

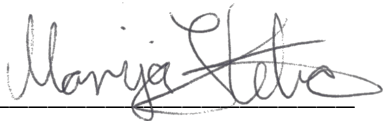
Diplomski rad

Mentor diplomskog rada: Doc. dr. sc. Dora Zgrabljić Rotar

Zagreb, svibanj 2022.

Izjava o izvornosti

Ja, Marija Štetić pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključiva autorica diplomskog rada te da u radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova te da se prilikom izrade rada nisam koristila drugim izvorima do onih navedenih u radu.

Sažetak

U fokusu ovog diplomskog rada je sveobuhvatna povijesna, teorijska i normativna analiza *ad hoc* međunarodne privatne arbitraža kao specifičnog oblik arbitražnog sudovanja.

Cilj rada je ukazati na posebnosti i značajke koje ovaj oblik arbitraže razlikuju od drugih postojećih oblika. *Ad hoc* arbitraža zauzima značajno mjesto u sferi sredstava alternativnog rješavanja sporova, a posebice onih sporova koji nastanu između sudionika međunarodnog pravnog prometa.

Međunarodna privatna *ad hoc* arbitraža regulirana je mnogim međunarodnim aktima koji se spominju i čije se odredbe navode u ovome radu. Materija diplomskoga rade se posebice osvrće na teorijske aspekte *ad hoc* arbitraže, kroz načela na kojima se temelji *ad hoc* arbitraža, te usporedbu *ad hoc* arbitraže i institucionalne arbitraže. Kroz analizu razlika i sličnosti izvode se zaključci o pozitivnim stranama *ad hoc* arbitraže, koje tu vrstu arbitraže ujedno i čine prikladnim sredstvom za rješavanje međunarodnih privatnih sporova.

Također, kroz diplomski rad su obrađene odredbe pozitivnog hrvatskog zakonodavstva kojim je regulirana materija *ad hoc* arbitraže, uz izlaganje povijesnog konteksta razvoja istog.

Ključne riječi: *ad hoc*, arbitraža, Zakon o arbitraži, UNCITRAL, Newyorška konvencija, arbitrabilnost, međunarodna, privatna, institucionalna

Summary

The focus of this thesis is on a comprehensive historical, theoretical, and normative analysis of *ad hoc* international private arbitration as a specific form of arbitration.

The aim of this paper is to point out features that distinguish this form of arbitration from other existing forms. *Ad hoc* arbitration occupies a significant place in the field of alternative dispute resolution means.

International private *ad hoc* arbitration is regulated by many legal international acts mentioned in this paper. Thesis focuses on the theoretical aspects of *ad hoc* arbitration, through the principles on which *ad hoc* arbitration is based, and the comparison of *ad hoc* arbitration and institutional arbitration.

Through the analysis of differences and similarities, conclusions are drawn about the positive aspects of *ad hoc* arbitration, which make this type of arbitration an appropriate means for resolving international private disputes.

Furthermore, this master thesis contains provisions of the positive Croatian legislation which regulates the matter of *ad hoc* arbitration, with a presentation of the historical context of its development.

Keywords: *ad hoc*, arbitration, Croatian Arbitration Act, UNCITRAL, New York Convention, arbitrability, international, private, institutional

SADRŽAJ

1.UVOD.....	1
2.ULOGA AD HOC ARBITRAŽE U SPOROVIMA S MEĐUNARODNIM ELEMENTIMA.....	3
3.AD HOC ARBITRAŽA KROZ POJAM I DEFINICIJU.....	7
3.1.Temeljna načela i obilježja <i>ad hoc</i> međunarodne privatne arbitraže.....	9
4.POVIJEST I RAZVOJ AD HOC ARBITRAŽE U MEĐUNARODNOM PRIVATNOM PRAVU.....	18
4.1.Razvoj međunarodne <i>ad hoc</i> arbitraže općenito.....	18
4.2.Razvoj međunarodne privatne arbitraže u Republici Hrvatskoj.....	21
5.VRSTE MEĐUNARODNE TRGOVAČKE ARBITRAŽE.....	26
5.1. <i>Ad hoc</i> arbitraža.....	26
5.2.Institucionalna arbitraža.....	26
5.3.Paralelni pristup <i>ad hoc</i> i institucionalnoj arbitraži.....	30
6.AD HOC ARBITRAŽA U HRVATSKOM ZAKONU O ARBITRAŽI.....	37
7.PRIMJER IZ AD HOC MEĐUNARODNE PRIVATNE ARBITRAŽNE PRAKSE..	44
7.1.Slučaj broj 1.....	44
7.1.1.Činjenično stanje.....	44
7.1.2.Pokretanje arbitraže i zahtjevi.....	45
7.1.3.Izbor arbitražnog suda.....	45
7.1.4.Utvrđivanje činjenica u arbitražnom postupku.....	47
7.1.5.Donošenje arbitražnog pravorijeka.....	48
7.1.6.Priznanje i ovrha arbitražnog pravorijeka.....	48
7.2.Slučaj broj 2.....	51
7.2.1.Činjenično stanje.....	51
7.2.2.Tužba hrvatskom sudu.....	52
7.2.3.Postupak po žalbi.....	53
7.2.4.Rješenje Visokog trgovačkog suda u Zagrebu.....	54
8.ZAKLJUČAK.....	56
POPIS LITERATURE.....	58

1. UVOD

U fokusu ovog diplomskog rada je razmatranje specifične vrste međunarodne privatne arbitraže, *ad hoc*¹ arbitraže. *Ad hoc* arbitražu teoretičari prava često definiraju kroz negativnu definiciju. Navodeći kako je to arbitraža, koja se za razliku od drugog pojavnog oblika arbitraže, odnosno institucionalne arbitraže, ne vodi prema pravilima neke arbitražne ustanove. S obzirom na to da stranke *ad hoc* arbitraže rješavanje svog spora ne povjeravaju arbitražnoj ustanovi, one arbitražnim ugovorom, svojom slobodnom voljom mogu odrediti brojne pojedinosti arbitražnog postupka, koje su možebitno ograničene za stranke koje svoj postupak odluče podvrgnuti rješavanju pred nekom arbitražnom ustanovom.²

Pojedinosti na koje se ovdje osvrćemo bit će detaljnije obrađene u poglavljima koja se odnose na komparativni pristup institucionalnoj i *ad hoc* arbitraži te razradi pravila hrvatskog Zakona o arbitraži.

¹ Izraz dolazi iz latinskog jezika i prevodi se sa „zbog toga“, „zbog te svrhe“. Tim izrazom se označava stvaranje pravnih pravila, institucija ili suda radi jedinstvene i specifične zadaće koja je svojstvena samo tome slučaju.

² Međunarodni centar za trgovinu, Arbitraža i alternativno rješavanje sporova, Geneva, 2001., str. 62.

S ciljem sveobuhvatnog shvaćanja pojma *ad hoc* arbitraže, svrsishodno je obraditi i teoretski pojam same arbitraže, njezin povijesni pregled i razvoj, razloge koji su arbitražu ustanovili kao vodeće sredstvo alternativnog rješavanja sporova³, kao i usporediti obilježja *ad hoc* arbitraže nasuprot onima svojstvenima institucionalnoj arbitraži.

Na kraju diplomskog rada nalazi se poglavlje u kojem se na sveobuhvatan način prikazuje tijek ugovaranja arbitraže i pojedinosti arbitražnih ugovora, postupak pristupanja arbitraži, postupak po arbitraži, te naposljetku priznanje stranih arbitražnih presuda, a sve to kroz izabrane slučajeve *ad hoc* arbitražnih postupaka.

³ Alternativni načini rješavanja sporova, navode se i skraćenicom ADR (alternative dispute resolution). ADR obuhvaća sve izvansudske načine rješavanja sporova, arbitražu, medijacija, posredovanje. Alternativni načini rješavanja sporova ujedno izravno doprinose ostvarenju prava na pravično suđenje u razumnom roku koje je zajamčeno člankom 6. Konvencije o ljudskim pravima i temeljnim slobodama te člankom 27. Ustava Republike Hrvatske.

2. ULOGA AD HOC ARBITRAŽE U SPOROVIMA S MEĐUNARODNIM ELEMENTIMA

Prema hrvatskom Zakonu o arbitraži⁴ (u daljnjem tekstu: ZA) spor s međunarodnim obilježjem je spor u kojem je barem jedna od stranaka fizička osoba s prebivalištem ili uobičajenim boravištem u inozemstvu odnosno pravna osoba koja je osnovana po stranom pravu.⁵

Arbitraža, kao alternativno sredstvo rješavanja sporova među brojnim sudionicima odnosa s međunarodnim elementima, uživa veću naklonost od klasičnog rješavanja sporova pred državnim sudovima. Naglom razvoju teorije arbitražnog prava i stvaranju brojnih arbitražnih institucija u 20. stoljeću te donošenju međunarodno priznatih konvencija, svakako je pridonijela globalizacija i intenziviranje odnosa u međunarodnom tržišnom prostoru.⁶

Proširen krug zemalja koje se uključuju u svjetsko tržište nakon Drugog svjetskog rata, nastanak novih država raspadom kolonijalnog sistema, širenje predmeta međunarodnih transakcija uključivanjem i država kao ugovornih partnera, dovelo je do prihvaćanja arbitražnog rješavanja međunarodnih sporova u mjeri koja do tada nije bila poznata.⁷ Temeljeno na ovim činjenicama i uvaživši ulogu međunarodne trgovačke arbitraže, zakonodavci i

⁴ Narodne novine, 88/2001

⁵ čl. 2. st. 7. ZA.

⁶ Goldštajn, Aleksandar, Međunarodna trgovačka arbitraža i lex mercatoria, Zagreb, 1984., str. 7.

⁷ Ibid.

sudska praksa u pojedinim zemljama prešli su najprije od puke tolerancije prema međunarodnoj trgovačkoj arbitraži na pristupanje brojnim međunarodnim multilateralnim konvencijama i napretku domaćeg prava koje uređuje pojedina pitanja međunarodne *ad hoc* trgovačke arbitraže.⁸

Arbitraža je omogućila subjektima koji dolaze iz različitih ekonomskih, gospodarskih, kulturnih te ponajprije pravnih sustava da s povjerenjem stupaju u međunarodne trgovinske odnose znajući da njihov eventualni spor neće biti podvrgnut sustavu pravih normi kojem sami ne pripadaju i s kojim nisu upoznati. Arbitraža za takve subjekte predstavlja zajednički kompromis kojim se ugovorne strane odriču zaštite koju im pružaju njihovi nacionalni sustavi s nadom da će treći, u ulozi neutralnog arbitra, na pravedniji, brži i jeftiniji način riješiti njihov spor.

Arbitražno suđenje u danas poznatim oblicima tekovina je Francuske revolucije, ono je odraz slobode građanina da suvereno odlučuje o ustupanju svojih pravnih sporova na rješavanje osobama od vlastitog povjerenja.⁹ Postoji mnoštvo čimbenika koji utječu na to da stranke koje svoja sjedišta imaju u različitim zemljama spor podvrgnu *ad hoc* arbitraži.

U prvom redu, već spomenuto razlikovanje u pravnim sustavima i mogućnost različitih ishoda zbog primjene različitih

⁸ Idem., str. 9.

⁹ Lasić, Mile, Arbitražno pravo, Mostar, 2013., str. 4.

pravnih pravila u različitim nacionalnim pravnim sustavima. Nadalje, sudski postupci uglavnom su dugotrajni, ponajprije iz razloga što su državni sudovi preopterećeni te jer više stupanjsko odlučivanje o biti spora dopušta nezadovoljnoj stranci da zahtijeva preispitivanje prvotno donesenih odluka.

Štoviše, državni sudovi nisu uvijek specijalizirani u trgovačkim predmetima te sudci nemaju uvijek odgovarajuće obrazovanje u rješavanju međunarodnih trgovačkih sporova.¹⁰ Strankama često neće odgovarati stroga i nefleksibilna državna pravna pravila koja bi se primijenila na konkretni spor u slučaju kada bi ga stranke odlučile iznijeti pred državni sud.¹¹

Mnoge stranke ne vide glavni problem u državnim pravnim pravilima već u njihovim primjenjivačima. Naime, u sustavima gdje ne postoji dostatno povjerenje u državni aparat, stranke, a pogotovo stranke pravnih poslova s međunarodnim obilježjima, radije svoj spor iznose pred izabranom trećom stranom, nego pred državnim sudcem u čiju nepristranost sumnjaju.

Rastuće tendencije u svijetu arbitraže upućuju na to da se sve više stranaka odlučuje podvrgnuti svoj spor nekoj vrsti izabranog suda. Kada se govori o statistici, relativno je lako pratiti trendove u institucionalnoj arbitraži kroz izvješća o broju predmeta, koja u pravilu svake godine objavljuju najveće

¹⁰ Međunarodni centar za trgovinu, Arbitraža i alternativno rješavanje sporova, Geneva, 2001., str. 6.

¹¹ Stalno izabrano sudište pri Hrvatskoj gospodarskoj komori, Međunarodna trgovačka arbitraža u Hrvatskoj i Sloveniji, Zbornik radova, Zagreb, 1993. str. 6.

svjetske arbitražne institucije. Nešto je teže procijeniti kretanja kod *ad hoc* arbitraže, posebno kada se stranke upuštaju u čistu *ad hoc* arbitražu bez ijednog oblika administrativne pomoći institucija.

Uzmemo li kao pokazatelj rasta statistiku Međunarodne trgovačke komore¹² iz 2020. godine¹³ te ostalih najvećih arbitražnih institucija¹⁴, prema kojima je zabilježen rekordan broj slučajeva u istoj godini,¹⁵ možemo zaključiti da se broj stranaka koje svoje sporove odlučuju povjeriti arbitražnom rješavanju definitivno povećao u usporedbi s ranijim godinama.¹⁶

Iz navedenih statistika jasan je trend porasta stranaka koje se odlučuju za neki oblike međunarodne arbitraže. To nikako ne treba čuditi uzmemo li u obzir sve prednosti takvoga oblika odlučivanja za stranke sporova s međunarodnim obilježjima.

¹² Međunarodna trgovačka komora sa sjedištem u Parizu, osnovana je 1919., kao međunarodna organizacija za unaprjeđenje trgovine i rješavanje međunarodnih gospodarskih pitanja. Komora uz zastupanje interese svjetskog poduzetništva nasuprot vladama i međunarodnim organizacijama poput UN-a, se također bavi rješavanjem međunarodnih gospodarskih sporova putem svoga tijela, Međunarodnog arbitražnog suda Međunarodne trgovačke komore.

¹³ Najrecentniji službeni statistički podatci odnose se na 2020. godinu. Do dana pisanja diplomskog rada objavljeni su tek preliminarni podatci za 2021. godinu, te stoga oni korišteni pri izradi diplomskog rada.

¹⁴ Arbitration Statistics 2020 – In Full Sail Through the COVID Storm, dostupno na: <https://globalarbitrationnews.com/arbitration-statistics-2020/>, (pristupljeno: 6.5.2022.)

¹⁵ Navedene godine Međunarodni arbitražni sud, koji djeluje kao tijelo Međunarodne gospodarske komore, registrirao je 929 podneska, što je dovelo do najvećeg broj predmeta koji se vode prema arbitražnim pravilima Međunarodne trgovačke komore ikada, odnosno 1.833 slučaja. Broj uključenih stranaka u tim predmetima iznosio je 2.507, a 8 podnesaka odnosilo se na imenovanje arbitara u *ad hoc* postupcima prema UNCITRAL-ovim arbitražnim pravilima i 5 na imenovanja u drugim *ad hoc* postupcima.

¹⁶ ICC dispute resolution 2020 statistics, International Chamber of Commerce, 2021., str. 20.

3. AD HOC ARBITRAŽA KROZ POJAM I DEFINICIJU

U ovoj cjelini diplomskog rada obrađen je sami pojam i definicija međunarodne *ad hoc* arbitraže. Naime, kako je to već navedeno, definicija i specifičnosti pojma *ad hoc* arbitraže temeljni su element za sveobuhvatnu razradu i daljnje promatranje navedene teme.

Općenito, arbitraža¹⁷ označava način rješavanja sporova u kojem treća nepristrana osoba od povjerenja stranaka, arbitar, ima ovlast odlučiti o sporu svojom odlukom. Odluku o sporu koju arbitar donese, stranke se obvezuju uvažiti i ispuniti. Ona ih u načelu veže jednako kao sudska odluka.¹⁸

Shodno tome, smatra se da je arbitraža specifičan oblik suđenja, a arbitar ili arbitri koji tako odlučuju nazivaju se arbitražnim sudom.¹⁹ Za međunarodne trgovačke arbitraže moglo bi se reći da su to privatni, nedržavni sudovi za rješavanje spora s međunarodnim obilježjima. Kod arbitraže, stranke na temelju zakonskog ovlaštenja, povjeravaju osobama od povjerenja rješavanje svog spora, sa svrhom da oni donesu pravorijek koji ima snagu pravomoćne sudske presude.²⁰

¹⁷ Riječ arbitraža dolazi od latinske riječi *arbitrari* (smatrati, suditi), iz toga pojma su se razvili i nacionalni nazivi, u engleskom: *arbitration*; u francuskom *arbitrage*; u talijanskom: *arbitrato* te naposljetku u hrvatskom jeziku: arbitraža.

¹⁸ Triva, Siniša; Uzelac, Alan, Hrvatsko arbitražno pravo, Zagreb, 2007., str. XXIII.

¹⁹ Ibid.

²⁰ Goldštajn, Aleksandar; Triva, Siniša, Međunarodna trgovačka arbitraža, Zagreb, 1987. str. 12.

Kao što je u uvodu već navedeno, *ad hoc* arbitraža je arbitraža koja se ne vodi prema pravilima neke arbitražne ustanove. S obzirom na to da stranke nisu dužne spor riješiti prema tim pravilima, one mogu same ugovoriti vlastita pravila postupka i sporazumom urediti druga pitanja važna za rješavanje njihovog spora.²¹

Arbitraža je privatna metoda rješavanja sporova koja se temelji na stranačkom sporazumu. Opće pravilo jest: „Ako nema ugovora o arbitraži, nema ni arbitraže.“²²

Kod *ad hoc* arbitraže, arbitražni postupak u potpunosti ovisi o suradnji stranaka koje moraju odrediti arbitra ili arbitre, koji spor rješavaju bez institucionalnog nadzora i moraju definirati primjenjiva procesna pravila koja će se primjenjivati na njihov spor te druga pitanja koja su sastavni dio ugovora o arbitraži.²³ *Ad hoc* arbitraže se tradicionalno još nazivaju i „povremenim, prigodnim arbitražama“, no danas se taj naziv smatra neadekvatnim.

Kako je već navedeno, o konstituiranju i djelovanju arbitražnog *ad hoc* suda brinu same stranke ili osobe kojima one to povjere. Kada obavi zadatak zbog kojega je osnovan, *ad hoc*

²¹ Međunarodni centar za trgovinu, Arbitraža i alternativno rješavanje sporova, Geneva, 2001., str. 17.

²² Međunarodni centar za trgovinu, Arbitraža i alternativno rješavanje sporova, Geneva, 2001., str. 35.

²³ Informacije o međunarodnoj arbitraži od strane Aceris Law LLC, dostupno na: <https://www.international-arbitration-attorney.com/hr/arbitragem-institucional-ou-ad-hoc/>, (pristupljeno: 18.3.2022.)

sud prestaje postojati (*functus officio*)²⁴ organizacijski i funkcionalno.²⁵ Pojednostavljeno, jednom kada sud donese konačnu odluku o stvari koja mu je podnesena sporazumom stranaka, on je izvršio svoju funkciju, stvar se smatra *res judicata*²⁶, a arbitražni sud se nalazi u poziciji *functus officio*.

3.1. Temeljna načela i obilježja *ad hoc* međunarodne privatne arbitraže

Temeljna obilježja modernog i suvremenog zakonodavstva u smislu uređenja *ad hoc* arbitraže, a na kojim se temelji i hrvatski ZA, mogu se izdvojiti kroz sljedeće točke:

a) Nedržavnost

Arbitraža je način rješavanja sporova pred osobama od povjerenja stranaka. Arbitri kao takvi nisu državni službenici, a arbitraža nije njihova dužnost već obveza koju dobrovoljno prihvaćaju.²⁷ Arbitražni sud nije državno tijelo s javnim ovlastima, već „privatni tribunal“ koji je osnovan sporazumom

²⁴ Doktrina *functus officio* smatra da nakon što arbitar donese odluku o podnesenim pitanjima, nema ovlasti da preispita tu odluku. Ovo načelo je dobro utvrđeno u međunarodnoj arbitraži i prihvaćeno je u mnogim nacionalnim zakonima.

²⁵ Triva, Siniša; Dika, Mihajlo, Građansko parnično procesno pravo, Zagreb, 2004., str. 857.

²⁶ Većina pravnih sustava pravorijecima daje učinke koji su istovjetni ili slični učincima sudskih presuda, među kojima je naročito značajan učinak *res judicata*. U hrvatskom pravu, odredbe o *res judicata* sadržane su u članku 333. Zakona o parničnom postupku ("Službeni list SFRJ" br. 4/77., 36/77., 36/80., 6/80., 69/82., 43/82., 58/84., 74/87., 57/89., 20/90., 27/90., 35/91., "Narodne novine" br. 53/91., 91/92., 112/99., 129/00., 88/01., 117/03., 88/05., 2/07., 96/08., 84/08., 123/08., 57/11., 148/11., 25/13., 89/14., 70/19.)

²⁷ Triva, Siniša; Uzelac, Alan, Hrvatsko arbitražno pravo, Zagreb, 2007., str. XXXXVI.

stranaka i arbitara, ograničen po svojem mandatu na rješavanje konkretnog spora koji su stranke podnijele pred njega.²⁸

I premda je arbitraža privatni, nedržavni načina rješavanja sporova, utemeljen na sporazumu stranaka²⁹, prema čl. 31. ZA određeno je da pravorijek arbitražnog suda ima prema strankama pravnu snagu pravomoćne sudske presude, osim ako su se stranke izričito sporazumjele da se pravorijek može pobijati pred arbitrarnim sudom višeg stupnja.³⁰

Određivanje da pravorijek između stranaka ima pravnu snagu pravomoćne sudske odluke u skladu je s poimanjem arbitraže kao suđenja u privatnom interesu, u kojemu se „pravda“ koju arbitražni sud izriče putem svojeg pravorijeka donosi u interesu onih koji su arbitre na to ovlastili.³¹

b) Adjudakativni karakter

Izabrani *ad hoc* arbitražni sud jedino je ovlašteno tijelo za suđenje u konkretnom postupku.

Po civilističkoj ili kontraktualnoj teoriji arbitraža ima ugovorni značaj. Ovlaštenje arbitara da riješe spor počiva na arbitražnom ugovoru iz kojeg arbitraža dobiva obveznu snagu.³² Odluka stranaka o povjeravanju spora izabranom arbitražnom *ad*

²⁸ Ibid.

²⁹ čl. 3. st. 1. u vezi s čl. 2. t. 1. ZA.

³⁰ čl. 31. ZA

³¹ Hrvoje Sikrić, Javni poredak kao razlog za poništaj pravorijeka, UDK 341.927.5, Zagreb, 2008., str. 248.

³² Goldštajn, Aleksandar; Triva, Siniša, Međunarodna trgovačka arbitraža, Zagreb, 1987., str. 17.

hoc sudu temelji se na slobodnoj i autonomnoj odluci stranaka konkretnog spora koje ovlasti s državnog suda dobrovoljno prenose na izabrani arbitražni sud.

Ako bi spor, za koji su stranke arbitražnim ugovorom odredile rješavanje pred arbitražnim sudom, bio podnesen državnom sudu na odlučivanje, državni sud bi na prigovor jedne od stranaka koji se odnosi na postojanje arbitražnog ugovora bio obvezan proglasiti se nenadležnim i tužbu odbaciti.³³

Ovdje se nenadležnost državnih sudova javlja kao nedostatak jurisdikcije uzrokovan voljom stranaka da svoj spor podvrgnu arbitraži.³⁴

c) Obvezujući učinak arbitražnog pravorijeka

Za arbitražu je karakteristično da su donesene odluke o biti spora obvezujuće za stranke arbitražnog postupka. U kontraktualnoj obvezatost arbitražnog ugovora, sadržana je volja samih stranaka usmjerena na to da ih u budućnosti doneseni pravorijek obvezuju, te načelna volja o izvršenju i priznanju donesene odluke kao konačne.³⁵

³³ Ako su stranke za rješavanje određenog spora ugovorile arbitražu, sud kome je podnesena tužba u istom sporu i među istim strankama na prigovor tuženika oglasit će se nenadležnim, ukinut će provedene radnje u postupku i odbaciti tužbu osim ako nađe da ugovor o arbitraži nije valjan (članak 6.), da je prestao važiti ili da se ne može ispuniti. (Čl. 42. st. 1. ZA)

³⁴ Triva, Siniša; Dika, Mihajlo, Građansko parnično procesno pravo, Zagreb, 2004., str. 259.

³⁵ Triva, Siniša; Uzelac, Alan, Hrvatsko arbitražno pravo, Zagreb, 2007., str. XXXVII.

No donesena odluka može se i prisilno izvršiti, u slučaju odbijanja dobrovoljnog izvršenja. U tome strankama pomaže državni aparat prisile bez potrebe da se ponovno vodi novi postupak pred državnim sudom.³⁶ Dakle, arbitražni pravorijek može supstituirati odluku državnog suda i poslužiti kao neposredna osnova za provođenje postupka prisilnog izvršenja.³⁷ Najvažniji međunarodni pravni dokument iz tog područja svakako je već spomenuta Konvencija o priznanju i izvršenju stranih arbitražnih odluka iz 1958. godine.

Pravni poredci na čijem području arbitražne *ad hoc* odluke trebaju djelovati u pravilu su spremni izjednačiti takve presude s presudama domaćih sudova, no samo ako nisu u suprotnosti s pravilima tog poretka.³⁸

Izjednačavanje arbitražne odluke s presudom državnog suda prilagođeno je specifičnostima međunarodne trgovačke arbitraže. Zbog tog su pravna sredstva protiv međunarodne arbitražne odluke ograničena i njima se ne dopušta ulaženje u ispitivanje valjanosti u pogledu merituma spora.³⁹

d) Dobrovoljnost i autonomija stranaka

Iz karaktera arbitraže kao privatnog foruma za rješavanje sporova o pravilima kojima se može slobodno raspolagati

³⁶ Ibid.

³⁷ Ibid.

³⁸ Međunarodni centar za trgovinu, Arbitraža i alternativno rješavanje sporova, Geneva, 2001., str. 180.

³⁹ Goldštajn, Aleksandar; Triva, Siniša, Međunarodna trgovačka arbitraža, Zagreb, 1987., 18.

proizlaze i naredna bitna obilježja: dobrovoljnost u izboru arbitraže kao metode rješavanja sporova i autonomno reguliranje osnovnih parametara za provođenje arbitraže. Stranke se također mogu sporazumjeti ne samo o tome žele li arbitražu, već i tko će je, gdje i kako provoditi.

Zato stranke *ad hoc* arbitraže mogu sporazumno odrediti sve elemente konkretne arbitraže, kao što su predmet postupka, mjesto arbitraže, arbitre, jezik arbitraže te mjerodavna pravna pravila.⁴⁰

e) Jednako postupanje sa strankama

Načelo ravnopravnosti postupanja sa strankama znači da strankama mora biti pružena primjereni i jednaka mogućnost da se izjasne o svim relevantnim okolnostima spora. Ovo načelo u izravnoj je vezi s načelom pravičnog suđenja⁴¹ i načelom saslušanja stranaka.^{42 43}

⁴⁰ Triva, Siniša; Uzelac, Alan, Hrvatsko arbitražno pravo, Zagreb, 2007., str. XXXVII.

⁴¹ Pravo na pravično (pošteno, fair) suđenje najvažnije je procesno ljudsko pravo. Ono je u hrvatskom pravnom poretku sadržano na ustavnoj i zakonskoj razini, kao i u više ratificiranih međunarodnih konvencija. Najvažniji izvor prava svakako je Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda.

Uzelac, Alan, Pravo na pravično suđenje u građanskim predmetima: Nova praksa Europskoga suda za ljudska prava i njen utjecaj na hrvatsko pravo i praksu, Izvorni znanstveni članak, UDK 347.722, Zagreb, 2009., str.

102

⁴² Jedno od najvažnijih načelo procesnoga prava koje naglašava da se nikome ne smije suditi bez poštenog saslušanja. Ovo načelo ima za cilj dati svakoj stranci priliku da odgovori na dokaze usmjerene protiv nje. Donošenje pravične presude ovisi o korištenoj opciji da se saslušaju obje strane prije odlučivanja o predmetu. Usvajanjem ovog načela, niti jednoj stranci neće biti suđeno bez pravične rasprave u kojoj je svim strankama dana prilika dokazati ispravnost svojih tvrdnji dostupnim dokazima.

⁴³ Fundamental Rules of Procedure: Whose Due Process is it?, dostupno na: https://cdn.arbitrationicca.org/s3fspublic/document/media_document/lamm_fundamental_rules_of_procedure_whose_due_process_is_it.pdf, (pristupljeno: 18.3.2022.)

Navedena načela povezana su s fundamentalnim pravnim konceptima kao što su zabrana diskriminacije, načelo jednakosti pred zakonom i pravo na obranu u svim stvarima u kojima se radi o pravima i interesima stranaka.⁴⁴ Zato ni arbitri, pa čak ni stranke same, ne mogu valjano uspostaviti takav procesni režim za arbitražu koji bi jednu od stranaka stavljao u nepovoljniji položaj, nametao joj nerazmjerne terete ili joj onemogućavao raspravljanje u postupku.⁴⁵

3.2. *Ad hoc* arbitraža kroz načela dobrog vođenja postupka

Iako je izbor pravila postupka te materijalnog prava koje se primjenjuje u arbitražnom postupku, ostavljen potpuno na izbor strankama, valja naglasiti da bi se i ovdje stranke trebale pridržavati nekih načela koja su kao temeljna načela vođenja svakoga pravnog postupka utemeljena u praksi još od vremena razvoja rimskog prava.⁴⁶

Pod ovim posebice treba istaknuti načela kao što su:

a) *audiatur et altera pars*⁴⁷.

Stranačka ravnopravnost i načelo saslušanja konstitutivni su dijelovi prava na pravično suđenje sadržanog u čl. 6. Europske

⁴⁴ Triva, Siniša; Uzelac, Alan, Hrvatsko arbitražno pravo, Zagreb, 2007., str. XXXVIII.

⁴⁵ Ibid.

⁴⁶ Petrak, Marko, Rimsko pravo kao pozitivno pravo u Republici Hrvatskoj: prilog tumačenju Zakona o načinu primjene pravnih propisa donesenih prije 6. travnja 1941. godine, Hrvatska pravna revija, Zagreb 2006, str. 22.

⁴⁷ U prijevodu na hrvatski jezik: Dajte da se čuje druga strana.

konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda⁴⁸ (u daljnjem tekstu: EKLJP), ratificiranoj i na snazi u Hrvatskoj od 5. studenog 1997. godine.

Iako je dvojbeno koliko se procesna pravila iz EKLJP izravno odnose na arbitražni postupak, nema nikakve sumnje da se kao autonoman dio arbitražnog prava, načela stranačke ravnopravnosti i saslušanja stranaka jednako striktno primjenjuju i na arbitražu.⁴⁹ Ne samo zato što bi nepoštivanje toga načela bilo zasigurno kršenje arbitražnog ugovora stranaka, već što se time krše temeljna načela koja određuju dobro vođenje pravnog procesa.

Takvo mišljenje podupire i praksa Trgovačkog suda u Zagrebu, koju je kasnije potvrdio i Vrhovni sud Republike Hrvatske.

Naime, taj sud u svojoj Presudi od 9. listopada 2003. godine⁵⁰, a povodom tužbe za poništaj pravorijeka Stalnog izabranog sudišta pri Hrvatskoj gospodarskoj komori, zaključuje u obrazloženju Presude kako su temeljna načela obuhvaćena javnim poretком poznata i u međunarodnoj zajednici, načelo audiatur et

⁴⁸ Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih Sloboda, MU 18/97, 6/99, 14/02, 13/03, 9/05, 1/06, 2/10, dostupno na:

<https://www.zakon.hr/z/364/%28Europska%29-Konvencija-za-za%C5%Altitu-ljudskih-prava-i-temeljnih-sloboda>, (pristupljeno: 25.3.2022.)

⁴⁹ Triva, Siniša; Uzelac, Alan, Hrvatsko arbitražno pravo, Zagreb, 2007., str. 148.

⁵⁰ Sudska odluka Vrhovnog suda Republike Hrvatske, VSRH Revt 74/2007-2, od 12. prosinca 2006.

Dostupno na: <https://www.iusinfo.hr/sudska-praksa/VSRH2007RevtB74A2>, (pristupljeno: 5.5.2022.)

altera pars, nezavisnost i nepristranost suda, zabrana prijevornog ponašanja, te pravedno i pošteno postupanje.⁵¹

Kršenje tih načela pri vođenju arbitražnog postupka, ujedno može predstavljati razlog za poništaj arbitražnog pravorijska donesenog od strane arbitražnog suda.⁵²

b) *bis dat, qui cito dat*⁵³

Premda se ovim načelom moraju voditi i državni sudovi, kod državnih sudova zbog raznih faktora to načelo ne može doći do izražaja kao što se to događa kod *ad hoc* arbitraže. Pravila o brzini postupka često su nedostižna za državne sudove iz jednostavnog razloga, njihove preopterećenosti velikim brojem slučajeva te rigidnih pravila o redosljedu postupka koja često ostavljaju prostora za odugovlačenje i ovako dugotrajnih postupaka.

Prema podacima iz 2012. godine, na Općinskom građanskom sudu u Zagrebu građanski predmet u prosjeku trajao je četiri godine, u njegovo rješavanje sudac je u prosjeku ulagao 14 sati intelektualnog rada.⁵⁴

⁵¹ Lovrić, Stjepan, Suprotnost javnom poretku kao razlog za poništaj pravorijska, *Pravo u gospodarstvu*, Zagreb, 2015., str. 6.

⁵² čl. 36. st. 2. t. 2. al. b) ZA.

⁵³ (lat.) dvostruko daje tko brzo daje! Maksima koja znači da je nešto što je dano ekspeditivno daleko vrijednije.

Fellmeth, Aaron; Horwitz, Maurice, *Guide to Latin in International Law*, Oxford, 2009., str. 45.

⁵⁴ Krupac, Davor, Trajanje kaznenog postupka i pravo na kazneno saslušanje u razumnom roku, *Izvorni znanstveni rad UDK: 342.722 343.11.01*, Zagreb, 2012., str. 15.

Upravo to je razlog zašto se sve više subjekata međunarodnoga privatnog postupka odlučuje za međunarodnu *ad hoc* arbitražu kao sredstvo rješavanja svojeg spora. Stranke ove vrste arbitraže najčešće su privrednici za čije je poslovanje od posebnog značaja brzo rješavanje pravnog pitanja, a dugi proces ima višekratne štetne posljedice na njih.

Ad hoc arbitraža značajno je brži postupak, u prvom redu zbog mnogo fleksibilnijih pravila postupka koja proizlaze iz odabira samih stranaka i na taj način izabrana pravila mogu se u najvećoj mogućoj mjeri prilagoditi tipu spora i njegovim okolnostima, što se ne može reći i za postupke pred državnim sudovima.⁵⁵

Za razliku od državnih sudova, kod *ad hoc* arbitraže postoji izabrani sud koji je posebno formiran isključivo za taj konkretan slučaj te njegovu brzinu i pozornost ne ometaju brojni procesi koji su paralelno u njegovoj nadležnosti.

⁵⁵ Trošak i trajanje arbitražnog postupka, dostupno na: <https://www.international-arbitration-attorney.com/hr/cost-duration-arbitration/>, (pristupljeno: 27.3.2022.)

4. POVIJEST I RAZVOJ *AD HOC* ARBITRAŽE U MEĐUNARODNOM PRIVATNOM PRAVU

U ovom poglavlju diplomskog rada osvrćući se na događaje, povijesne prilike, društvena zbivanja te psihologiju iza nastanka samog instituta *ad hoc* arbitraže, pokušat će se izložiti društvena stvarnost, pravo u materijalnom smislu, koji su oblikovali arbitražu kakvu ju danas poznajemo. Poseban naglasak u ovom poglavlju stavljen je na razvoj arbitraže unutar prostora koje danas obuhvaća Republika Hrvatska te na promjene u pravnom uređenju arbitražnog prava od postojanja Jugoslavije pa sve do Zakona o arbitraži iz 2001. godine.

4.1. Razvoj međunarodne *ad hoc* arbitraže općenito

Neki teoretičari koji se bave poviješću prava smatraju da se arbitraža koristila kao sredstvo za rješavanje sporova prije pojave sudskog sustava te ukazuju na zapise starih Egipćana, Grka i Rimljana koji potkrepljuju ovu tvrdnju.⁵⁶

Pravno-povijesni izvori⁵⁷, osvrćući se na temu samih povijesnih početaka arbitraže, slažu se u tome da mnogo prije nego što su

⁵⁶ A brief history of commercial arbitration, dostupno na: <https://dynalex.wordpress.com/2012/12/28/a-brief-history-of-commercial-arbitration/>, (pristupljeno: 1. 4. 2022.)

⁵⁷ Aristotel je pozivao na dobrobiti mirenja, dok u Heraldusovim *Animadversiones* kako je primijetio Wolaver postoji izvještaj o sudu pomirenje koje je postojalo među Grcima. Također je općepoznata upotreba arbitraže kao sredstva za rješavanje sporova u srednjovjekovnom Rimskom Carstvu iz 17. stoljeća. Inetimi, Mac-Barango, The Role of Arbitration Clauses in Resolving Disputes in Carriage of Goods Across International Borders, *Journal of Law*, ISSN 2224-3259, Vol.83, Niger, 2019. dostupno na: <https://iiste.org/Journals/index.php/JLPG/article/download/47143/48672>, str. 18.

uspostavljeni zakoni, organizirani sudovi ili načela prava, ljudi su pribjegli arbitraži kao sredstvu za rješavanje sukoba i sporova te usklađivanju razlika.⁵⁸ U Ateni su, na primjer, postojale dvije vrste arbitara, javni i privatni. Javni arbitar, koji je morao imati najmanje petnaest godina, a svake godine birao se ždrijebom pred magistratom.⁵⁹

S druge strane, čini se da su privatni arbitri po karakteru više nalikovali arbitrima kasnijih vremena. Njih bi birale same stranke i njihove ovlasti bile su ograničene sporazumom stranaka koje su ih izabrale.⁶⁰ Arbitri su davali prisegu da će odlučivati u predmetu i pitanju potpuno nepristrano. U isto vrijeme stranke su se obvezivale da jednom presuđeni predmet putem arbitraže, neće podnositi državnome sudu na ponovno odlučivanje.⁶¹

Zabilježeno je također, da je Filip II. Makedonski, otac Aleksandra Velikog, koristio arbitražu za rješavanje teritorijalnih sporova koji su proizašli iz mirovnog sporazuma s nekim od grčkih država još 337. godine prije nove ere.⁶²

Nadalje, još prije dolaska Europljana na američki kontinent, vjeruje se da su indijanska plemena koristila

⁵⁸ Emerson, Frank D., *History of Arbitration Practice and Law*, 19 Clev. St. L. Rev. 155, Cleveland, 1970., str. 155

⁵⁹ Jones, Sabra A., *Historical Development of Commercial Arbitration in the United States*, *Minnesota Law Review* 2296, Minnesota, 1928, str. 242.

⁶⁰ *Ibid.*

⁶¹ *Ibid.*

⁶² A brief history of commercial arbitration, dostupno na: <https://dynalex.wordpress.com/2012/12/28/a-brief-history-of-commercial-arbitration/>, (pristupljeno: 5.4.2022.)

arbitražne postupke za rješavanje sporova koji su nastali unutar plemena, kao i onih koji su nastali s drugim plemenima.⁶³

Prvi predsjednik SAD-a, George Washington, u svoju je oporuku uključio klauzulu o arbitraži kojom je ovlastio vijeće od tri arbitra da donese konačnu i obvezujuću odluku za rješavanje bilo kojeg spora koji može nastati oko tumačenja formulacije.⁶⁴

Engleske trgovačke gilde⁶⁵, koje se mogu usporediti s današnjim modernim trgovačkim komorama, i zanatske gilde, koje su bile nalik suvremenim trgovačkim udruženjima, bile su organizacije čija je svrha među ostalima, bila provođenje međusobne arbitraže. Članovi gilde, prije nego što su pokrenuli postupak pred državnim sudom, morali su iznijeti svoje slučajeve pred sud gilde radi pokušaja donošenja arbitražne odluke.⁶⁶

Na temelju ovih naizgled sporadičnih primjera kroz povijest, može se zaključiti kako je arbitraža, barem u svom relativno nerazvijenom obliku, bila zastupljena kroz sva povijesna doba u kulturi gotovo svih naroda.

⁶³ Idem. (pristupljeno: 5.4.2022.)

⁶⁴ Arbitration clause in The Will of George Washington (Transcription), 1799., dostupno na: https://www.trans-lex.org/800900/_/arbitration-clause-in-the-will-of-george-washington-1799/, (pristupljeno: 5.4.2022.)

⁶⁵ Udruga trgovaca osnovana radi pružanja uzajamne pomoći i zaštite, osiguranja kvalitete i cijene robe, uklanjanja međusobne konkurencije te onemogućivanja strane konkurencije. Trgovačke gilde bile su osobito moćne od X. do XV. stoljeća, kada su igrale veliku ulogu u životu gradova Njemačke, Engleske (London), Francuske (Pariz, Rouen) i Italije (Genova, Firenca), dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=21991>, (pristupljeno: 5.4.2022.)

⁶⁶ Jones, Sabra A., Historical Development of Commercial Arbitration in the United States, Minnesota Law Review 2296, Minnesota, 1928, str. 243.

Otkada je postojao sukob i želja za njegovim mirnim rješavanjem, postojala je i *ad hoc* arbitraža, iako bez razvijenih pravila postupka, materijalno pravnih pravila i propisa o prisilnoj provedbi te ostalog što danas vežemo uz *ad hoc* arbitražu, prvi oblici imaju istu supstanciju i cilj, mirno rješenje spora pred izabranim sudcem, mimo državnih vlasti.⁶⁷

4.2. Razvoj međunarodne privatne arbitraže u Republici Hrvatskoj

U Privremenom građanskom postupniku za Ugarsku, Hrvatsku, Slavoniju, serbsku Vojvodinu i tamiški Banat⁶⁸ (u daljnjem testu: Postupnik) iz 1852. godine, koji se primjenjivao na području Republike Hrvatske (izuzev Istre, Dalmacije, Međimurja i Vojne Krajine, možemo naći korijene prvog pravnog uređenja *ad hoc* arbitraže na našim prostorima).

U poglavlju 17. Postupnika nalazi se 10 članaka koji uređuju arbitražni postupak navodeći pravila o arbitrabilnosti, donošenju odluka, ovrsi, izboru suda, rokovima za donošenje pravorijeka. U članku 377. Privremenog građanskog postupnika strankama se daje na izbor da rješavanje svog spora povjere *ad hoc* arbitraži ili „već obstojećkom obraničkom sudu“.⁶⁹

⁶⁷ Judicial independence in international tribunals, California Law Review, Vol. 93, California, 2005., str. 75.

⁶⁸ Privremeni građanski postupnik za Ugarsku, Hrvatsku, Slavoniju, serbsku Vojvodinu i tamiški Banat, 1853, Beč, dostupno na: https://books.google.hr/books?id=4rxoAAAAcAAJ&printsec=frontcover&source=gb_s_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false, pristupljeno: (6.4. 2022.)

Potonji sud mogao bi se poistovjetiti s današnjim institucionalnim arbitražama koje se provode pred već ustanovljenim sudištem. Za valjanost arbitražnog ugovora bilo je potrebno da je ugovor u pisanoj formi, a od arbitrabilost su bili izuzeti sporovi o valjanosti braka te zakonitosti djeteta, za sve ostale sporove i prava s kojima stranke mogu slobodno raspolagati bilo je dopušteno ugovoriti arbitražu.

Ako su se stranke odlučile za *ad hoc* arbitražu, baš kao i danas, bile su slobodne u izboru arbitara, a veoma je zanimljivo pravilo po kojemu je arbitar morao donijeti odluku u roku devet dana od zaključenja rasprave o glavnoj stvari.

Ugovor o arbitraži smatrao se nevažećim u slučaju smrti jednog od više arbitara a same odluke donosile su se većinom glasova. Arbitražna se odluka prema ovim pravilima nije mogla pobijati zbog pogrešne primjene materijalnog prava, no bilo ju je moguće pobijati ako iz nje nije bila vidljiva *causa debendi*⁷⁰, ako se sudilo o zabranjenom poslu ili neutuživoj tražbini.⁷¹

Premda upotreba arbitraže kao sredstva rješavanja sporova nije bila veoma zastupljena u 19. stoljeću, ni u prvim desetljećima 20. stoljeća, do njezine popularizacije došlo je u vrijeme Prvog svjetskog rata. Čini se da je razvoju arbitraže između dva svjetska rata u Hrvatskoj pogodovala nesređenost

⁷⁰ (lat.) osnova za koju se veže dug.

Fellmeth, Aaron; Horwitz, Maurice, *Guide to Latin in International Law*, Oxford, 2009., str. 331.

⁷¹ Triva, Siniša; Uzelac, Alan, *Hrvatsko arbitražno pravo*, Zagreb, 2007., str. XXXVII.

pravosudnih prilika u državnom pravosuđu kao i nedostatak unificiranog procesnog režima za cijelu državu.⁷²

Unifikacija građanskog procesnog prava u Kraljevini Jugoslaviji uslijedila je u godinama najvećeg procvjeta arbitražnog sudovanja u Hrvatskoj, donošenjem Zakona o sudskom postupku u građanskim parnicama od 13. srpnja 1929. godine. Arbitražna pravila bila su sadržana su dvadesetak članaka glave pod nazivom Postupak pred izabranim sudovima.⁷³

Godine 1946. donesen je Pravilnik o Spoljno-trgovinskoj arbitraži pri Trgovinskoj komori Suverene Nezavisne Republike Jugoslavije (u daljnjem tekstu: Pravilnik) koji se odnosio na međunarodnu arbitražu trgovačke prirode. U vrijeme kada je Hrvatska bila dio Jugoslavenske Federacije, donošenje arbitražnih odluka bilo je isključivo rezervirano za sporove s međunarodnim elementima, a monopol nad provođenjem arbitražnih postupaka zadržala je Vanjskotrgovinska arbitraža.⁷⁴

Premda u sporovima s međunarodnim elementima *ad hoc* arbitraža nije bila zabranjena, ona se na teritoriju Hrvatske u to doba nikad nije razvila, zbog prije navedenog razloga.

Zakon o parničnom postupku iz 1956. također je slijedio tu doktrinu, a arbitraža nije bila predviđena u sporovima bez međunarodnih elemenata sve do donošenja Zakona o parničnom

⁷² Ibid. str. XXVII.

⁷³ Ibid. str. XXVII.

⁷⁴ Triva, Siniša; Uzelac, Alan, Hrvatsko arbitražno pravo, Zagreb, 2007., str. XXVIII.

postupku iz 1976. godine. Nakon uspostavljanja samostalnosti Republike Hrvatske glavni pravni izvori arbitražnog prava bili su sadržani u Glavi 31. pod nazivom Postupak pred izabranim sudovima, Zakona o parničnom postupku⁷⁵ iz 1991. godine.

Taj Zakon⁷⁶ također navodi arbitražu kao moguće sredstvo rješavanja sporova s međunarodnim i nemeđunarodnim elementima, i to za rješavanje sporova o svim pravima s kojima stranke mogu slobodno raspolagati. Iz formulacije članka navedene Glave, može se zaključiti kako je *ad hoc* arbitražu i dalje bilo moguće ugovoriti samo za slučajeve s međunarodnim elementima.⁷⁷

Temeljna rješenja novog Zakona o arbitraži⁷⁸ koji je Sabor Republike Hrvatske donio 28. rujna 2001. odstupaju od do tada važećih pravila, slijedeći rješenja međunarodnih uzora. U prvom redu to je Newyorška konvencija o priznanju i ovrsi stranih arbitražnih pravorijeka od 10. lipnja 1958. te UNCITRAL Model zakona o međunarodnoj trgovačkoj arbitraži od 11.12.1985.⁷⁹ godine.

⁷⁵ Zakon o parničnom postupku, pročišćeni tekst zakona, SL SFRJ 4/77, 36/77, 6/80, 36/80, 43/82, 69/82, 58/84, 74/87, 57/89, 20/90, 27/90, 35/91

⁷⁶ Ibid., čl. 469.: Za sporove s međunarodnim elementima o pravima kojima slobodno raspoložu, stranke mogu ugovoriti nadležnost domaćeg ili inozemnog izbranog suda ako je barem jedna od njih fizička osoba s prebivalištem ili trajnim boravištem u inozemstvu odnosno pravna osoba s sjedištem u inozemstvu, ako za te sporove nije predviđena isključiva nadležnost suda u Republici Hrvatskoj.

⁷⁷ Dika, Mihajlo, Pravni položaj institucionalnih i *ad hoc* arbitraža u hrvatskom pravu *de lege lata* i *de lege ferenda*, Pravo u gospodarstvu, vol. 46, Zagreb, 2007., str. 225.

⁷⁸ Zakon o arbitraži, Narodne novine 88/01.

⁷⁹ Triva, Siniša; Uzelac, Alan, Hrvatsko arbitražno pravo, Zagreb, 2007., str. XXXI.

Jedna od temeljnih novina ZA jest dopuštanje ugovaranja *ad hoc* arbitraže i u hrvatskim nacionalnim sporovima, koji nemaju tzv. međunarodna obilježja.⁸⁰ Zabrana *ad hoc* arbitraže za nacionalne sporove vodila je tome da se na području današnje hrvatske *ad hoc* arbitraža gotovo nikada ranije nije niti provodila.

Premda je za međunarodnu arbitražu načelno bila dopuštena i *ad hoc* arbitraža u tuzemstvu, takva praksa u stvarnosti gotovo da i nije postojala.⁸¹

⁸⁰ Međunarodni centar za trgovinu, Arbitraža i alternativno rješavanje sporova, Geneva, 2001., str. 157.

⁸¹ Triva, Siniša; Uzelac, Alan, Hrvatsko arbitražno pravo, Zagreb, 2007., str. 37.

5. VRSTE MEĐUNARODNE TRGOVAČKE ARBITRAŽE

Dva su glavna oblika međunarodne privatne arbitraže: institucionalna i *ad hoc* arbitraža.

5.1. *Ad hoc* arbitraža

Kako je već ranije navedena definiciju i značajke *ad hoc* arbitraže, fokus ovoga poglavlja usmjeren je na specifičnosti institucionalne arbitraže u kontekstu usporedbe s *ad hoc* arbitražom.

Kratko možemo samo ponoviti kako *ad hoc* arbitraža podrazumijeva arbitražni sud koji nije vezan za neku arbitražnu ustanovu, a o njegovom osnivanju i djelovanju odlučuju isključivo stranke.⁸²

Pristaše *ad hoc* arbitraže ističu da *ad hoc* arbitraža predstavlja jedini oblik arbitriranja koji omogućuje neposredno ostvarenje međunarodno priznatog načela slobode ugovaranja u pogledu formiranja arbitraže.⁸³

5.2. Institucionalna arbitraža

Institucionalne arbitražne organizacije su one koje nude provođenje sudovanja u sporovima za koje su stranke prethodno ugovorile njihovu nadležnost. Osim ovlaštenja za suđenje koje dobivaju od stranaka, institucionalne arbitraže nemaju samostalnih pravosudnih kompetencija kakve imaju državni sudovi.

⁸² Kandare, Boris, Arbitražno pravo, Split, 1995., str. 40.

⁸³ Goldštajn, Aleksandar; Triva, Siniša, Međunarodna trgovačka arbitraža, Zagreb, 1987., str.20.

Ugovorom stranaka o njihovoj investituri, stalne arbitraže dobivaju svojstvo pravosudnog organa za svaki spor iznova.⁸⁴

Ako se stranke odluče za institucionalnu arbitražu, imenovanje arbitražne institucije mora se ugovoriti u arbitražnom sporazumu, iako se to može dogovoriti i kasnije, nakon nastanka spora, ako stranke tako odluče. Veoma često se stranke odlučuju za međunarodno priznate i poznate međunarodne arbitražne institucije.⁸⁵

Neke od najzastupljenijih arbitražnih institucija prema broju povjerenih slučajeva su:

a) Američko udruženje za arbitražu (u daljnjem tekstu: Udruženje)

Udruženje je osnovano 1953. godine, ono je glavno tijelo za vođenje arbitražnih slučajeva u Sjedinjenim Američkim Državama te vodeća arbitražna institucija u Sjevernoj Americi. U arbitražnim predmetima Udruženje postupa putem svojeg Međunarodnog centra za rješavanje sporova.⁸⁶

b) Međunarodna trgovačka komora (u daljnjem tekstu: Međunarodna komora)

Međunarodna trgovačka komora svjetska je poslovna organizacija čija je temeljna misija promicati prekograničnu

⁸⁴ Kandare, Boris, Arbitražno pravo, Split, 1995., str. 7.

⁸⁵ Informacije o međunarodnoj arbitraži od strane Aceris Law LLC; Institucionalna ili ad-hoc arbitraža?, <https://www.international-arbitration-attorney.com/hr/arbitragem-institucional-ou-ad-hoc/>, (pristupljeno 20.4.2022.)

⁸⁶ Ibid.

trgovinu i ulaganja te pomoći trgovačkim društvima da se nose s izazovima i okolnostima globalizacije.⁸⁷

Međunarodna komora osnovana je 1919. godine te danas okuplja tisuće trgovačkih društava i udruga članica iz više od 120 zemalja. Komora tijesno surađuje s Ujedinjenim narodima i drugim međudržavnim organizacijama, uključujući Svjetsku trgovačku organizaciju i G20 i G8.⁸⁸

Ona svoje arbitražne usluge pruža putem svoje institucije Međunarodnog arbitražnog suda.⁸⁹ Za Međunarodni arbitražni sud važno je istaknuti da je to svjetski razgranata arbitražna institucija koja pruža usluge za preko 25,000 arbitražnih predmeta od osnivanja u 1923. godini.⁹⁰

c) Londonsko sudište za međunarodnu arbitražu (u daljnjem tekstu: Londonsko sudište)

Londonsko sudište osnovano je u Londonu 1883. godine. Ovo sudište jedna je od najistaknutijih arbitražnih institucija koja pruža usluge arbitraže, posredovanja i drugih postupaka.⁹¹

Londonsko sudište se sastoji od trideset pet članova iz glavnih trgovačkih područja, od kojih više od šest ne smije biti

⁸⁷ Hrvatska gospodarska komora, Arbitražna pravila Međunarodne trgovačke komore, Zagreb, 2012., str. 49.

⁸⁸ Ibid.

⁸⁹ The International Court of Arbitration, dostupno na: <https://iccwbo.org/dispute-resolution-services/icc-international-court-arbitration/>, (pristupljeno 20.4.2022.)

⁹⁰ ICC Arbitraža, dostupno na: <https://www.international-arbitrationattorney.com/hr/icc-arbitration/>, (pristupljeno 20.4.2022.)

⁹¹ LCIA, <https://www.lcia.org/LCIA/history.aspx>, (pristupljeno 20.4.2022.)

državljanstva Ujedinjenog Kraljevstva. Sudište ima prosjek od oko 330 donesenih arbitražnih presuda na godinu.⁹²

Temeljne funkcije Londonskog sudišta su imenovanje arbitara, odlučivanje o izuzeću arbitara te kontrola troškova.⁹³

d) Stalno arbitražno sudište pri Hrvatskoj gospodarskoj Komori
(u daljnjem tekstu: Stalno sudište)

Iako se Stalno sudište ne smatra osobito važnim međunarodnim sudištem, ipak će i o njemu biti riječi u ovoj cjelini, pretežito zbog njegovog utjecaja i značenja za institucionalnu arbitražu u Republici Hrvatskoj.

Stalno sudište Hrvatske gospodarske komore najstarija je i najveća arbitražna institucija u Republici Hrvatskoj. Stalno sudište organizira arbitražno rješavanje sporova između domaćih i stranih pravnih i fizičkih osoba u skladu sa Zakonom o arbitraži, važećim Zagrebačkim pravilima⁹⁴ i aktima Stalnog sudišta.⁹⁵ Stalno sudište također, na zahtjev stranaka, djeluje kao ovlaštenik imenovanja i u *ad hoc* arbitražnim postupcima te u drugim vrstama postupaka.⁹⁶

⁹² Londonski sud za međunarodnu arbitražu - LCIA, dostupno na: <https://www.international-arbitration-attorney.com/hr/london-court-international-arbitration-lcia/>, (pristupljeno: 21.4.2022.)

⁹³ Međunarodni centar za trgovinu, Arbitraža i alternativno rješavanje sporova, Geneva, 2001., str. 60.

⁹⁴ Pravilnik o arbitraži pri Stalnom arbitražnom sudištu Hrvatske gospodarske komore, Narodne novine 129/2015, dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2015_11_129_2456.html

⁹⁵ Stalno arbitražno sudište pri Hrvatskoj gospodarskoj komori, dostupno na: <https://www.hgk.hr/stalno-arbitrazno-sudiste-pri-hgk/o-sudistu>, (pristupljeno: 21.4.2022.)

⁹⁶ Ibid.

5.3. Paralelni pristup *ad hoc* i institucionalnoj arbitraži

a) Osnivanje arbitražnog suda

Osnivanje arbitražnog suda uređeno je pravilima arbitražne ustanove u slučaju institucionalne arbitraže. Ta pravila o način osnivanja arbitražnog vijeća mogu se razlikovati od jedne arbitražne ustanove do druge.⁹⁷ Neke ustanove daju strankama punu autonomiju da izaberu arbitre od svoga povjerenja, dok druge ograničavaju izbor stranaka listom arbitara koju vodi ustanova.⁹⁸ Čak i ako ustanova dopušta prijedloge stranaka o izboru arbitara, ona može za sebe zadržati pravo nadzora imenovanja.⁹⁹

Kako rad *ad hoc* arbitraže ne kontrolira arbitražna ustanova, stranke imaju puno veću autonomiju¹⁰⁰ ali i obaveze. One same moraju odrediti pravila o osnivanju arbitražnog suda. Svrsishodno je da stranke *ad hoc* arbitraže već u arbitražnoj klauzuli odrede broj arbitara i nužne odredbe vezane za njihov izbor.

b) Mjesto arbitraže

Pitanje mjesta arbitraže nije nužno odmah ugovoriti u arbitražnoj klauzuli, stranke mogu odrediti da će mjesto arbitraže ugovoriti naknadno. Kod *ad hoc* arbitraže stranke imaju slobodu izbora mjesta arbitraže. U kontekstu mjesta arbitraže,

⁹⁷ Međunarodni centar za trgovinu, Arbitraža i alternativno rješavanje sporova, Geneva, 2001., str. 65.

⁹⁸ Ibid.

⁹⁹ Ibid.

hrvatski ZA predviđa da se ono određuje sporazumom stranaka. Ako takav sporazum izostane, mjesto arbitraže odredit će arbitražni sud vodeći računa o okolnostima spora.¹⁰¹

Također, i kod institucionalne arbitraže većinom prevladava volja stranaka. U odsustvu bilo kakvog sporazuma između stranaka, arbitraža se odvija u državi ustanove ili u mjestu određenom u skladu s mjerodavnim arbitražnim pravilima.¹⁰²

Neke arbitražne institucije predviđaju da u slučaju izostanka sporazuma stranaka o mjestu arbitraže, odluku donosi arbitražna institucija.

Primjera radi, arbitražna pravila Međunarodne trgovačke komore predviđaju da će mjesto arbitraže odredit arbitražni sud, osim ako se o tome ne sporazume stranke.¹⁰³ S druge strane Zagrebačka pravila određuju da ako se stranke nisu drukčije sporazumjele, mjesto arbitraže je u sjedištu Stalnog izbranog sudišta Hrvatske gospodarske komore.¹⁰⁴

c) Troškovi postupka

Postoje velike razlike u troškovima između institucionalne i ad hoc arbitraže, redovito se ad hoc arbitraža smatra ekonomičnijim putem za rješavanja sporova s međunarodnim

¹⁰¹ čl. 19. ZA

¹⁰² Međunarodni centar za trgovinu, Arbitraža i alternativno rješavanje sporova, Geneva, 2001., str. 123.

¹⁰³ čl. 18., Arbitražna pravila Međunarodne trgovačke komore na snazi od 1. siječnja 2012.

¹⁰⁴ čl. 4. Pravilnik o arbitraži pri Stalnom arbitražnom sudištu Hrvatske gospodarske komore, Narodne novine 129/2015.

elementima jer stranke za sebe ne stvaraju troškove koje uzrokuje angažiranje arbitražne institucije.

Budući da prosječna arbitraža može zahtijevati između 1.500 i 4.500 sati pravnog rada, nije teško shvatiti zašto bi pravne naknade mogle biti značajne za stranke.¹⁰⁵ Za relativno jednostavnu arbitražu koja zahtijeva 1.500 sati pravnog rada, arbitražna institucija će u prosjeku naplatiti cijena od 300 američkih dolara po satu, pravne pristojbe iz toga spora iznosile bi 450.000 američkih dolara po arbitraži.¹⁰⁶

Nasuprot visokim troškovima, pojavljuje se činjenica da arbitražna ustanova uvelike olakšava postupak za stranke jer osigurava određene praktične aspekte. Pod time mislimo prostorije u kojima se održavaju parnice, unaprijed utvrđenu listu stručnjaka, pozivanje stranaka i organiziranje arbitražnih ročišta prema već utvrđenim pravilima.¹⁰⁷

S druge strane, *ad hoc* arbitraža, iako u pravilu jeftinija, uobičajeno zahtjeva i veći angažman stranaka.

d) Pravo mjerodavno za arbitražni postupak

Pravo mjerodavno za arbitražni postupak, često se može razlikovati od prava mjerodavnog za sam *meritum* spora. Pravo mjerodavno za postupak ne uređuje samo unutarnje procese

¹⁰⁵ Cost of International Arbitration, dostupno na: <https://www.international-arbitration-attorney.com/cost-of-international-arbitration/>, (pristupljeno: 1.5.2022.)

¹⁰⁶ Ibid.

¹⁰⁷ Blanke, Gordon, Institutional versus Ad Hoc Arbitration: A European Perspective, Forum 9, 275-282 London, 2008., str. 277.

arbitraže, kao što su pravila o ispravama, izvođenje dokaza, saslušavanje svjedoka... Ono sadrži upute za vođenje arbitražnog postupka, pravila o priznanju, ovrsi i poništaju pravorijeka.¹⁰⁸

U čl. 17. UNCITRAL-ovih Arbitražnih pravila iz 2010. godine, a koji se poklapa sa člankom 15. UNCITRAL-ovih pravila iz 1976. godine, određeno je da arbitražni sud može provesti arbitražu na način koji smatra prikladnim, pod uvjetom da se stranke tretiraju ravnopravno te da se svakoj stranci da prilika da iznese svoj slučaj.

Hrvatski ZA u svom čl. 18. određuje da se stranke arbitraže mogu sporazumjeti o pravilima postupka kojih će se arbitražni sud pridržavati ili tako da ih same odrede ili upućivanjem na određena pravila, zakon ili na drugi prikladan način. Ako takav sporazum izostane, arbitražni sud može, provesti postupak na način koji smatra prikladnim.¹⁰⁹

Sporazum o podvrgavanju spora pravilima neke arbitražne ustanove stranke zapravo pristaju slijediti pravila postupka te ustanove.¹¹⁰

Pravilnik Međunarodne trgovačke komore određuje da su za postupak pred arbitražnim sudom mjerodavna pravila toga izvora. Ako ta pravila ne uređuju neko pitanje, primjenjuju se pravila

¹⁰⁸ Međunarodni centar za trgovinu, Arbitraža i alternativno rješavanje sporova, Geneva, 2001., str. 91.

¹⁰⁹ čl. 18 AZ.

¹¹⁰ Međunarodni centar za trgovinu, Arbitraža i alternativno rješavanje sporova, Geneva, 2001., str. 92.

koja utvrde stranke, ili ako ih one propuste utvrditi, ovlašten ih je utvrditi arbitražni sud.¹¹¹

S druge strane, Zagrebačka pravila određuju da se stranke mogu sporazumjeti o pravilima postupka kojih će se arbitri pridržavati, ili tako što će ih same odrediti ili upućivanjem na određena pravila, zakon ili na drugi prikladan način.¹¹²

Ako se stranke nisu sporazumjele o pravilima postupka, arbitražni sud će postupak provesti u skladu s odredbama Zagrebačkih pravila vodeći računa o pravilima zakona mjerodavnog za arbitražu.¹¹³

e) Arbitražna klauzula

Načelo separabilnosti odnosi se na posebnu pravnu narav ugovora o arbitraži koji nastaje, djeluje i prestaje nezavisno od ugovora koji je predmet spora.¹¹⁴

Arbitražna klauzula, koja je sastavni dio arbitražnog ugovora, smatra se sporazumom koji je neovisan o ostalim odredbama tog ugovora.¹¹⁵

Forma arbitražne klauzule razlikuje se zavisno o tome je li ugovoreno da arbitražu organizira arbitražna ustanova ili se

¹¹¹ čl. 19. Arbitražna pravila Međunarodne trgovačke komore na snazi od 1. siječnja 2012.

¹¹² čl. 61. st. 2. Pravilnik o arbitraži pri Stalnom arbitražnom sudištu Hrvatske gospodarske komore, Narodne novine 129/2015.

¹¹³ čl. 61. st. 3. Ibid.

¹¹⁴ Gulerci, Altan Fahri, Separability of the Arbitration Agreement in International Arbitration, Ankarabarrev, 2008., str. 111.

¹¹⁵ Ibid.

ugovara *ad hoc* arbitraža. Ugovor o arbitraži se može sklopiti u obliku arbitražne klauzule u nekom glavnom ugovoru ili u obliku posebnog ugovora.¹¹⁶

Arbitražne ustanove uglavnom objavljuju preporučene klauzule za stranke koje žele podvrgnuti arbitražni postupak tim ustanovama.

a) Primjer arbitražne klauzule koju preporuča Stalno izabrano sudište pri Hrvatskoj gospodarskoj komori:

„Svi sporovi iz ovog ugovora i u vezi s njim, uključujući i sporove koji se odnose na pitanja njegovog valjanog nastanka, povrede ili prestanka, kao i pravne učinke koji iz tog proistječu, konačno će se riješiti arbitražom u skladu s važećim Pravilnikom o arbitraži pri Stalnom izabranom sudištu Hrvatske gospodarske komore.“¹¹⁷

b) Primjer arbitražne klauzule koju preporuča Međunarodna trgovačka komora:

„Svi sporovi koji proizlaze iz ovog ugovora ili u vezi s ovim ugovorom, konačno će se riješiti u skladu s arbitražnim pravilima Međunarodne trgovačke komore, od jednog ili više arbitara imenovanih u skladu s tim pravilima.“¹¹⁸

¹¹⁶ Međunarodni centar za trgovinu, Arbitraža i alternativno rješavanje sporova, Geneva, 2001., str. 144.

¹¹⁷ Arbitražne klauzule, dostupno na : <https://www.hgk.hr/stalno-arbitrazno-sudiste-pri-hgk/arbitrazne-klauzule>, (pristupljeno: 20.4.2022.)

¹¹⁸ Ibid., str. 145.

c) Za stranke koje žele ugovoriti *ad hoc* arbitražu prema pravilima UNCITRAL-a preporučuje se iduća klauzula:

„Svaki spor, nesuglasica ili zahtjev koji proizlazi iz ovog ugovora ili u vezi s ovim ugovorom ili njegovom povredom, prestankom ili nevaljanosti, riješit će se arbitražom u skladu s Arbitražnim pravilima UNCITRAL-a koja su u ovom trenutku na snazi.“¹¹⁹

Na kraju ovog poglavlja možemo zaključiti kako se tradicionalno smatra da su prednosti *ad hoc* arbitraže niski troškovi, brzina postupka, fleksibilnost pravila. S druge strane, prednost institucionalne arbitraže za stranke je činjenica da ona pruža provjereni proceduralni okvir u kojemu se vodi arbitražni postupak.

I premda je *ad hoc* arbitraža važan model arbitraže s mnogim prednostima, također postoje statistike koje upućuju na to da više stranaka preferira institucionalnu arbitražu u odnosu na *ad hoc* arbitražu.¹²⁰

¹¹⁹ Ibid.

¹²⁰ Prema istraživanju PwC-a i Sveučilišta Queen Mary u Londonu¹²⁰ iz 2008. godine, 86% odluka donijele su arbitražne institucije, a ne *ad hoc* arbitraže. The Turn to Fact or Fiction: Ad Hoc Arbitration in the Draft Amendment to PRC Arbitration Law, dostupno na: <http://arbitrationblog.kluwerarbitration.com/2021/10/24/the-turn-to-fact-or-fiction-ad-hoc-arbitration-in-the-draft-amendment-to-prc-arbitration-law/>, (pristupljeno: 21.4.2022.)

6. AD HOC ARBITRAŽA U HRVATSKOM ZAKONU O ARBITRAŽI

Nakon što je donesen Zakon o arbitraži¹²¹ 2001. godine, došlo je do unifikacije propisa o arbitraži koji su se do sada nalazili u Zakonu o parničnom postupku¹²², u Zakonu o obveznim odnosima¹²³ i Zakonu o rješavanju sukoba zakona s propisima drugih zemalja u određenim odnosima.¹²⁴

Donošenjem Zakona o arbitraži naglašava se autonomnost arbitražnog sudovanja u odnosu na postupke pred državnim tijelima.

Ne samo što arbitraža dobiva svoj zakon, čime se emancipira iz okrilja zakonodavnih akata koji reguliraju materiju čije je težište usmjereno na aktivnost državnog pravosuđa, nego se posredno gubi i do sada u strukturi tih akata implicirana ideja o tome da pravila sudskog, državnog postupka treba supsidijarno primjenjivati i na arbitražu.¹²⁵

Zakon o arbitraži opći je zakon koji se odnosi na sve vrste arbitraža, bez obzira na pravno područje koje spor obuhvaća te radi li se o *ad hoc* ili institucionalnoj arbitraži.¹²⁶

¹²¹ Narodne novine 88/2001.

¹²² Narodne novine 53/91, 91/92, 58/93, 112/99, 88/01, 117/03, 88/05, 02/07, 84/08, 96/08, 123/08, 57/11, 148/11, 25/13, 89/14, 70/19

¹²³ Narodne novine 35/05, 41/08, 125/11, 78/15, 29/18, 126/21.

¹²⁴ Narodne novine 53/91, 88/01.

¹²⁵ Supsidijarnu primjenu Zakona o parničnom postupku predviđao je i čl. 39. st.2. PR-SIS, koji je važio od 1985. do 2002. Nova Zagrebačka pravila koja se primjenjuju na arbitražu bez inozemnog elementa i na međunarodnu arbitražu, takva pravila više ne sadrže.

¹²⁶ Triva, Siniša; Uzelac, Alan, Hrvatsko arbitražno pravo, Zagreb, 2007., str. 4.

Kako se radi o veoma iscrpnom i sveobuhvatnom zakonu, u ovom poglavlju diplomskog rada prikazan je osvrt samo na određene članake, koji se smatraju jednim od bitnijih za materiju *ad hoc* međunarodne privatne arbitraže.

a) Definicija međunarodne arbitraže

U smislu ZA, arbitraža je suđenje pred arbitražnim sudom bez obzira organizira li ga, ili njegovo djelovanje osigurava, arbitražna ustanova ili ne.¹²⁷

Iz navedenog članka razvidna je želja zakonodavca da naglasi kako se pod pojam arbitraže ne podvode samo ona suđenja koja provode arbitražne ustanove već i *ad hoc* arbitražni sudovi. U ovome članku hrvatski ZA slijedi članak 2. (a) UNCITRAL Model zakona o međunarodnoj trgovačkoj arbitraži¹²⁸, koji se temelji na istoj formulaciji.

Zakon vrlo jasno razlikuje međunarodnu od domaće arbitraže. Spor s međunarodnim obilježjima Zakon o arbitraži definira kao spor u kojem je barem jedna od stranaka fizička osoba s prebivalištem ili uobičajenim boravištem u inozemstvu, odnosno pravna osoba koja je osnovana po stranom pravu.¹²⁹

Pripadnost arbitraže kao domaće ili strane bitna je za primjenu ZA, a posebice njegovih odredbi od priznanju i ovrsi.

¹²⁷ čl. 2. st. 1. ZA.

¹²⁸ Model zakon o međunarodnoj trgovačkoj arbitraži kojeg je UNCITRAL objavio 1985. godine, te ga izmijenio i dopunio 2006. godine, je usvojen u više od sedamdeset država i saveznih država. Neke su države usvojile Model zakon bez ikakvih izmjena. Druge su usvojile suvremene zakone o arbitraži koji su nadahnuti Model zakonom. Utjecaj Model zakona, uvelike je vidljiv i u ZA.

¹²⁹ čl. 2. st. 7. ZA.

b) Arbitražni ugovor

U prvom stavku članka 6. ZA sadržana je definicija arbitražnog ugovora kao ugovora kojim stranke podvrgavaju arbitraži sve ili određene sporove koji su među njima nastali ili bi mogli nastati iz određenog pravnog odnosa, ugovornog ili izvan ugovornog.¹³⁰

Nadalje, navodi se kako se on može sklopiti u obliku arbitražne klauzule u nekom ugovoru (kompromisna klauzula) ili u obliku posebnog ugovora (kompromis).¹³¹ Ta definicija ugovora o arbitraži u cijelosti odgovara normi članka 7. UNCITRAL-ovog Model zakona o međunarodnoj trgovačkoj arbitraži.¹³²

c) Mjesto arbitraže

U članku 19. Zakona o arbitraži određeno je kako se stranke mogu sporazumjeti o mjestu arbitraže slobodno.¹³³ Ako to ne učine, mjesto arbitraže odredit će arbitražni sud.¹³⁴

No ako mjesto arbitraže nije određeno niti na taj način, mjestom arbitraže se smatra ono koje je u pravorijeku označeno kao mjesto njegovog donošenja.¹³⁵

¹³⁰ čl 6. st. 1. ZA

¹³¹ Ibid.

¹³² Uzelac, Alan, Forma arbitražnog ugovora u hrvatskom pravu: Novo uređenje, njegova ishodišta i perspektive daljnjeg razvoja, Izvorni znanstveni rad UDK 347.918.2, Zagreb, 2006., str. 555.

¹³³ čl. 19. st 1. ZA

¹³⁴ čl. 19. st 2. ZA

¹³⁵ čl. 19. st 3. ZA

Domaća arbitraža je arbitraža čije je mjesto na području Republike Hrvatske.¹³⁶ Prema tome, sve ostale arbitraže se smatraju stranim arbitražama u smislu ZA.

Mjesto arbitraže bitno je za mnoga pitanja, između ostalog određuje gdje će se moći podnijeti tužba za poništaj. Takva je tužba, naime moguća samo ako je mjesto arbitraže u Republici Hrvatskoj.¹³⁷ Mjesto arbitraže također određuje i režim priznanja i ovrhe pravorijeka. Ako je mjesto arbitraže u Republici Hrvatskoj primijenit će odredbe o ovrši domaćeg pravorijeka.¹³⁸

No ako je mjesto arbitraže izvan teritorija Republike Hrvatske, priznanje i ovrha provest će se prema odredbama Newyorške konvencije ili prema članku zakona koji se odnosi na priznanje i ovrhu stranog pravorijeka.¹³⁹

d) Priznanje i ovrha

Članak 40. Zakona o arbitraži odnosi se na priznanje i ovrhu isključivo stranih arbitražnih pravorijeka.

U Republici Hrvatskoj, strani pravorijek će se priznati i izvršiti osim ako sud utvrdi da predmet spora nije arbitrabilan prema zakonima Republike Hrvatske.¹⁴⁰ Isti učinak imati će i

¹³⁶ čl. 2. st. 2. ZA.

¹³⁷ Triva, Siniša; Uzelac, Alan, Hrvatsko arbitražno pravo, Zagreb, 2007., str. 161.

¹³⁸ Ibid.

¹³⁹ Republika Hrvatska ratificirala je Newyoršku konvenciju uz određene rezerve. U slučaju primjene neke od tih rezervi, primjenjuju se odredbe ZA, osim ako je određeno da se primjenjuje neki drugi međunarodni sporazum.

¹⁴⁰ čl. 36. st. 2. točka 1. ZA

zaključak da bi priznanje ili ovrha pravorijeka bili u suprotnosti s javnim poretkom Republike Hrvatske.

Nadalje, strani pravorijek se neće priznati i ovršiti ako se utvrdi da on još nije postao obvezatan za stranke, odnosno ukoliko se utvrdi da je sud zemlje u kojoj je pravorijek donesen odgodio njegove učinke.¹⁴¹

Pravila hrvatskog arbitražnog prava o priznanju i ovrsi pravorijeka, iako redigirana u odvojenim propisima za domaće od onih za strane pravorijeke, u biti se *mutatis mutandis* sadržajno mnogo ne razlikuju. Bez obzira radi li se o domaćim ili o stranim pravorijecima, njihovo priznanje, presumirano ili izrekom određeno, nezaobilazna je pretpostavka za njihovu ovrhu.¹⁴²

Kako je Republika Hrvatska jedna od 167 zemalja potpisnica Newyorške konvencije, primjena te konvencije ima prevagu nad AZ u slučajevima priznanja i ovrhe stranih arbitražnih presuda. Primjena AZ je u ovome slučaju supsidijarna i pod uvjetom da se Konvencija ne primjenjuje zbog jedne od rezerva u konkretnom slučaju.¹⁴³

¹⁴¹ čl. 40., *ibid.*

¹⁴² Triva, Siniša; Uzelac, Alan, *Hrvatsko arbitražno pravo*, Zagreb, 2007., str. 339.

¹⁴³ Republika Hrvatska je Newyoršku konvenciju ratificirala uz rezervu: reprociteta, rezervu primjene na odnose trgovačke naravi te rezervu primjene na arbitražne pravorijeke donesena nakon stupanja na snagu Konvencije.

e) Tužba za poništaj arbitražnog pravorijeka

Na početku članka 36. Zakona o arbitraži¹⁴⁴ koji govori o poništaju pravorijeka, zakonodavac naglašava kako protiv pravorijeka nije dopušteno drugo pravno sredstvo sudu.

Nekoliko je razloga na temelju kojih stranka može temeljiti svoju tužbu na poništaj, u prvom redu to je tvrdnja da arbitražni ugovor uopće nije bio sklopljen ili nije bio valjan.¹⁴⁵

Zakon o arbitraži nadalje navodi kršenje načela kontradiktornosti, koje je i ranije spomenuto kao važno načelo arbitražnog sudovanja, te okolnost da druga strana nije bila obavještena o pokretanju postupka pred arbitražom.¹⁴⁶

Ako bi se pravorijek odnosio na spor koji nije predviđen arbitražnim ugovorom ili sadržavao odluke o predmetima koji prekoračuju granice ugovora o arbitraži, odnosno ako pravorijek ne bi bio obrazložen ili potpisan, to bi se također smatralo temeljem za poništaj.¹⁴⁷

Stranke su obavezne pridržavati se odredaba o sastavu suda, odnosno postupka onako kako je ugovoreno u ugovoru o arbitraži, no zakon takvu povredu sankcionira samo uvjetno. Navedena kršenja su razlog za poništaj samo ako je to moglo utjecati na sadržaj pravorijeka.

¹⁴⁴ čl. 39. ZA.

¹⁴⁵ čl. 36. st. 2. t. 1. al. a) ZA.

¹⁴⁶ čl. 36. st. 2. t. 1. al. c) ZA.

¹⁴⁷ čl. 36. st. 2. t. 1. al. d) ZA.

Razlog za poništaj o kojemu sud vodi računa po službenoj dužnosti je okolnost da je pravorijek u suprotnosti s javnim poretkom Republike Hrvatske te da predmet spora nije arbitrabilan prema zakonima Republike Hrvatske.¹⁴⁸ Dok se prethodno izloženim razlozima za poništaj pravorijeka u pravilu omogućava kontrola primjene procesnih odredaba mjerodavnog prava, povreda ove prirode omogućuje kontrolu samog *merituma* spora.¹⁴⁹

Tužba za poništaj pravorijeka instrument je ograničene kontrole privatnog judikata koju obavlja sud države na čijem je teritoriju mjesto arbitraže u tijeku koje je donesen pravorijek čija se valjanost i pravilnost pobijaju.¹⁵⁰

U suvremenim prilikama model ograničene kontrole odnosi dominantnu prevagu nad rijetkim sustavima koji još dopuštaju temeljitu kontrolu sudova o činjeničnim i pravnim premisama arbitražne odluke o *meritumu* spora.¹⁵¹

¹⁴⁸ čl. 36. st. 2. t. 2. ZA

¹⁴⁹ Triva, Siniša; Uzelac, Alan, Hrvatsko arbitražno pravo, Zagreb, 2007., str. 297.

¹⁵⁰ Ibid.

¹⁵¹ Ibid., str. 286.

7. PRIMJER IZ *AD HOC* MEĐUNARODNE PRIVATNE ARBITRAŽNE PRAKSE

U zadnjem poglavlju ovoga diplomskog rada prikazani su primjeri iz međunarodne privatne *ad hoc* arbitražne prakse.

Mišljenja sam da ovo poglavlje zaokružuje diplomski rad kao cjelinu. Naime, prethodno je poglavito bilo govora o teoretskim stranama međunarodne privatne arbitraže, no u ovome poglavlju dolazi do oživljavanja pravnih pravila u praksi.

7.1. Slučaj broj 1.

Ovo poglavlje diplomskog rada pretežito će se osvrnuti na pravni članak pod nazivom *Tracing One ad hoc Arbitration*, koji je objavljen u *Croatian Arbitration Yearbook*-u 1999. godine. Kroz izloženi slučaj na praktičan način moguće je dobiti uvid u ključne aspekte *ad hoc* arbitraže, kao što su sklapanje arbitražnog sporazuma, pokretanje arbitraže, utvrđivanje sastava suda, pravnih pravila po kojima arbitraža postupa te priznanje i ovrhu stranih sudskih odluka. Također, ovaj slučaj prikazuje niz problema koji se mogu pojaviti kod zahtjeva za priznanjem i ovrhom stranih arbitražnih pravorijeka pred državnim sudovima.

7.1.1. Činjenično stanje

Stranke spora u ovom slučaju su, u skladu sa željom stranaka, neimenovane tvrtke iz Hrvatske (u daljnjem tekstu: Stranka 1) i Bugarske (u daljnjem tekstu: Stranka 2). Za rješavanje spora između stranaka ugovorena je *ad hoc* arbitraža sa sjedištem arbitražnog suda u Bernu, a stranke su u ugovoru o

arbitraži spor podvrgnule UNCITRAL-ovim Arbitražnim pravilima. Kako je spor trajao od 1993. godine do 1998. godine, zaključujem kako su se na njega primjenjivala UNCITRAL-ova Arbitražna pravilima iz 1976. (u daljnjem tekstu: Pravila)¹⁵²

Stranke su u skladu s Pravilima ugovorile da će arbitražni sud biti sastavljen od tri sudca, za sjedište suda određen je Bern, a kao jezik postupka engleski.

7.1.2. Pokretanje arbitraže i zahtjevi

Stranka 1 pokrenula je arbitražu sa zahtjevom za isplatom faktura, povratom opreme i naknadom štete, cjelokupan zahtjev je iznosio 1,510,000,00 američkih dolara. Druga strana je uzvratila protuzahtjevom na vraćanje predujma i zahtjevom na naknadu štete u iznosu 1,475,000,00 američkih dolara. Vrijednost svih zahtjeva iz navedene arbitraže bila je jednaka iznosu od 2,985,000 američkih dolara.¹⁵³

7.1.3. Izbor arbitražnog suda

Prije nego je pokrenula arbitražni postupak, Stranka 1 je pozvala Stranku 2 na neformalne pregovore u skladu s odredbama arbitražnog ugovora, na koje se protustranka nije odazvala, te

¹⁵² čl. 1. UNCITRAL Arbitražna pravila: Ako su se stranke u ugovoru u pisanom obliku sporazumjele da će svoje sporove koji proizlaze iz toga ugovora podvrgnuti arbitražnim pravilima sadržanim u UNCITRAL Arbitražnim pravilima, tada će se sporovi rješavati u skladu s tim Pravilima uz izmjene, koje stranke mogu dogovoriti u pisanom obliku.

UNCITRAL Arbitration Rules, dostupno na: <https://uncitral.un.org/sites/uncitral.un.org/files/media-documents/uncitral/en/arb-rules.pdf>, (pristupljeno: 27.4.2022.)

¹⁵³ Tološinec, Ivan, Tracing One International ad hoc Arbitration, Croatian arbitration yearbook, Vol. 6, Zagreb, 1999., str. 158.

ju je u daljnjem postupku Stranka 1, u skladu s člankom 3. Pravila¹⁵⁴ obavijestila o pokretanju arbitraže.

Prema pravilima dijela arbitražnog ugovora koji se odnosi na imenovanje suda, svaka od stranaka je trebala imenovati jednoga sudca, sporazumno imenovali još jednog sudca, te bi njih trojica skupa činila *ad hoc* arbitražni sud za taj predmet. Stranka 1 je za sudca odabrala hrvatskog državljanina, no Stranka 2 se oglušila na zahtjev da u roku od 30 dana od dana tog imenovanja imenuje arbitra u svoje ime.

Arbitra za Stranku 2, u nedostatku izričito imenovanog tijela za tu situaciju, imenovao je odvjetnik iz Švicarske, kojega je na to ovlastio Generalni tajnik Stalnog arbitražnog suda u Hagu.¹⁵⁵

U konačnici, arbitražni sud se sastojao od hrvatskog državljanina koji je izabrala Stranka 1, švicarskog državljanina koji je određen u ime Stranke 2, te predsjednika, njemačkoga državljanina kojega su izabrali prethodna spomenuta dva arbitra. Arbitraža se održala u tri saslušanja na kojima je doneseno više

¹⁵⁴ čl 3. st. 3. UNCITRAL Arbitražna pravila:

Obavijest o arbitraži uključuje sljedeće:

- (a) Zahtjev da se spor uputi na arbitražu;
- (b) imena i adrese stranaka;
- (c) Upućivanje na klauzulu o arbitraži ili poseban sporazum o arbitraži koji se poziva;
- (d) upućivanje na ugovor iz ili u vezi s kojim nastaje spor;
- (e) Opća priroda potraživanja i naznaka iznosa koji je uključen, ako ijedan;
- (f) o pravnom lijeku.
- (g) Prijedlog o broju arbitara (tj. jedan ili tri), ako stranke se o tome prethodno nisu dogovorili.

¹⁵⁵ čl. 7. st. 2. UNCITRAL Arbitražna pravila:

Ako u roku od trideset dana nakon primitka obavijesti stranke o imenovanju arbitra, druga strana nije obavijestila prvu stranu o arbitru kojega je imenovala prva strana može zatražiti od glavnog tajnika Stalnog suda.

djelomičnih pravorijeka, izvedeni su dokazi, saslušavane stranke, određene mjere osiguranja. Stranka 2 zatražila je također i stručnu procjenu opreme čije je vraćanje tražila u svome protuzahtjevu.

7.1.4. Utvrđivanje činjenica u arbitražnom postupku

Kako su se stranke bavile djelatnosti iz područja nuklearne energije, procjenu su trebali izvršiti stručnjaci Međunarodne agencije za atomsku energiju. No niti jedan pripadnik te organizacije nije prihvatio zahtjev za sudjelovanje u arbitražnom postupku, te je arbitražni sud zatražio preporuku Centra za stručnjake pri Međunarodnom arbitražnom sudu Međunarodne gospodarske komore.¹⁵⁶

Nakon neuspjelih pokušaja, proces imenovanja stručnjaka postao je iznimno zahtjevan za stranke te je Stranka 2 jednostavno odustala od svog zahtjeva za koji je bilo vezano navedeno vještačenje, a arbitražni sud je u skladu s člankom 34. stavkom 2. UNCITRAL-ovih arbitražnih pravila, zaključio postupak u tome pitanju.¹⁵⁷

Prije donošenja konačne odluke u 1998. godini, arbitražni sud imenovao je glavnoga stručnjaka i pomoćnika za utvrđivanje svih relevantnih činjenica. Stranke su imale pravo podnositi

¹⁵⁶ Međunarodni centar za stručnjake nudi tri različite usluge koje se odnose na stručnjake. Oni uključuju prijedlog stručnjaka, imenovanje stručnjaka i vođenje stručnih postupaka. U tim slučajevima, Komora upravlja i nadzire cjelokupni stručni postupak.

¹⁵⁷ Tološinec, Ivan, *Tracing One International ad hoc Arbitration*, Croatian arbitration yearbook, Vol. 6, Zagreb, 1999., str. 160.

odgovore na izjašnjavanja druge strane o zaključcima stručnjaka, kao i priliku odgovarati neposredno na njegova pitanja.

7.1.5. Donošenje arbitražnog pravorijeka

Konačna arbitražna presuda donesena je 1998. godine u Münchenu, te se sastojala od dijela koji se odnosi na priznavanje zahtjeva stranaka te odluke o troškovima cjelokupnog arbitražnog postupka. Određeno je da svaka od stranaka sudjeluje u troškovima proporcionalno sa svojim uspjehom u arbitražnom postupku.

7.1.6. Priznanje i ovrha arbitražnog pravorijeka

Kako su u toku arbitraže doneseni međupravorijeci, Stranka 1 pokrenula je postupak za priznanje i ovrhu jednog od međupravorijek iz 1995. godine, pred Općinskim sudom u Sofiji. Zahtjev se temeljio na Konvenciji o priznanju i izvršenju stranih arbitražnih odluka iz 1958. (u daljnjem tekstu: Newyorška konvencija).^{158, 159}

Stranka 2 se protivila priznanju i ovrsi tvrdeći da nije moguće podnijeti zahtjev za ovrhu arbitražnog međupravorijeka, nije je dopušteno ovršiti arbitražni međupravorijek, da arbitražni sud nije još odlučio o svim zahtjevima iz arbitražnog

¹⁵⁸ Newyoršku konvenciju usvojila je diplomatska konferencija Ujedinjenih naroda 10. lipnja 1958. i stupila je na snagu 7. lipnja 1959. Konvencija zahtijeva od sudova država ugovornica priznanje privatnih sporazuma o arbitraži, i priznavanje i provedbu arbitražnih odluka donesenih u drugim državama ugovornicama. Smatra se temeljnim aktom međunarodne arbitraže, a primjenjuje se na arbitraže koje se ne smatraju domaćim u državi u kojoj se traži priznanje i ovrha.

¹⁵⁹ Bugarska je ratificirala konvenciju 1961., a Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija ju je ratificirala Zakonom Skupštine SFRJ od 1. listopada 1981.

postupka te zbog tog ovrha ne bi bila u skladu s Newyorškom konvencijom. Također Stranka 2 je isticala da isprave na temelju kojih se traži ovrha ne udovoljavaju zahtjevu iz članka 4. Newyorške konvencije.¹⁶⁰

U presudi iz 1997. godine Općinski sud u Sofiji presudio je u korist Stranke 1 i odredio ovrhu i priznanje arbitražnog međupravorijeka. Sud je na prigovor Stranke 2, kako nije moguće priznati i ovršiti međupravorijek odgovorio člankom 32. UNCITRAL-ovih pravila.¹⁶¹

U povodu prigovora koji se odnosio na činjenicu da je arbitražni ugovor ovjeren kod javnog bilježnika iz Zagreba, a ne od strane državnog suda kako to zahtjeva bugarski zakon iz područja građanskog postupka. Sud je odbacio prigovor iznoseći shvaćanje da tako ovjereni dokumenti udovoljavaju odredbama čl. 4. Newyorške konvencije.

Stranka 2 se žalila na prvostupanjsku odluku drugostupanjskome sudu i drugostupanjski sud je uvažio žalbu poništivši prvostupanjsku presudu. Drugostupanjski sud smatrao je da nije dopušteno ovršiti arbitražni međupravorijek već samo

¹⁶⁰ Za priznanje i izvršenje iz prethodnog članka, stranka koja traži priznanje i izvršenje treba uz zahtjev podnijeti:

(a) propisno ovjeren izvornik odluke ili prijepis tog izvornika koji udovoljava svim

uvjetima potrebnim za njegovu autentičnost;

(b) izvornik ugovora označenog u članku II. ili prijepise koji udovoljavaju svim

potrebnim uvjetima za njegovu autentičnost

¹⁶¹ Članak 32. stavak 1. UNCITRAL Arbitration Rules, General Assembly Resolution 31/98.

Osim donošenja konačne odluke, arbitražni sud ima pravo donijeti privremene, interlokutorne ili djelomične odluke.

arbitražnu presudu kojom se odlučuje o svim zahtjevima arbitraže.

Suprotno stajalištu prvostupanjskoga suda, ovaj sud je potvrdio primjenu članka 395. bugarskog Građanskog procesnog zakona kojim je određeno kako arbitražne presude moraju biti ovjerene pred državnim sudom države u kojoj su donesene.¹⁶²

Stranka 1 se žalila na drugostupanjsku presudu Vrhovnome sudu Bugarske, koji je donio konačnu odluku u ovome predmetu 1999. godine.

Vrhovni sud Bugarske odbio je žalbu protiv drugostupanjske odluke potvrdivši stav drugostupanjskog suda koji je smatrao da se međupravorijek ne može smatrati konačnim u smislu članka 5. točke (d) Newyorške konvencije¹⁶³.

Nadalje, bugarski Vrhovni sud utvrdio je da arbitražna presuda nije u skladu s člankom 4. stavak 1. točka (a) koji kaže da za priznanje i izvršenje arbitražnog pravorijeka stranka koja traži priznanje i izvršenje treba uz zahtjev podnijeti propisno ovjeren izvornik odluke ili prijepis toga izvornika koji udovoljava svim uvjetima potrebnim za njegovu autentičnost.¹⁶⁴

¹⁶² Tološinec, Ivan, *Tracing One International ad hoc Arbitration*, Croatian arbitration yearbook, Vol. 6, Zagreb, 1999., str. 163.

¹⁶³ čl. 5. d. Konvencija o priznanju i izvršenju stranih arbitražnih odluka: Priznanje i izvršenje odluka bit će odbijeni, na zahtjev stranke protiv koje se odluka ističe, jedino ako ta stranka podnese dokaz nadležnoj vlasti u kojoj su traženi priznanje i izvršenje:

da osnivanje arbitražnog suda ili arbitražnog suda ili arbitražni postupak nije bio u skladu s ugovorom stranaka ili, ako ne postoji ugovor, da nije bio u skladu s pravom zemlje u kojoj je obavljena arbitraža.

¹⁶⁴ čl. 4. st.1., *ibid.*

Kako pravorijek iz ovog primjera nije ovjeren u skladu s bugarskim zakonom, nije moguće niti odrediti njegovo priznanje i ovrhu, suprotno stajalištu prvostupanjskog suda.

Kroz ovaj primjer imali smo priliku vidjeti kako *ad hoc* arbitraža iako uz mnoge prednosti, sadrži i probleme koji se mogu pojaviti za stranke, a posebice su vezani uz priznanje i ovrhu stranih arbitražnih pravorijeka.

7.2. Slučaj broj 2.

7.2.1. Činjenično stanje

Spor je nastao iz Ugovora o radu na brodu zaključenog između tužitelja kao radnika i tuženika kao poslodavca 6. prosinca 2001. godine, a povod za vođenje spora je neisplate plaće tuženika tužiteljima. Tužitelji su osobe sa prebivalištem u Španjolskoj, dok tuženik ima registrirano sjedište na Malti.

Ugovor sadrži arbitražnu klauzulu koja glasi: „Sporovi koji bi između strana nastali po ovom ugovoru bit će podvrgnuti odluci nezavisnog arbitra, sporazumno izabranog, njegova odluka smatrati će se obvezujućom.“¹⁶⁵ Ugovoreno je podvrgavanje Ugovora o radu talijanskoj pravnoj regulativi.

Veza navedenog slučaja s Republikom Hrvatskom leži u činjenici da se u njoj nalazi imovina tuženika. Naime, pravomoćnim rješenjem o privremenoj mjeri Trgovačkog suda u

¹⁶⁵ Rješenje Visokog trgovačkog suda u Zagrebu PŽ 6111/03-3 od 14. lipnja 2006. godine.

Rijeci zaustavljen je brod koji je, prema izvratku iz registra brodova Malte, u vlasništvu tuženika.

Tužba se temelji na odredbi hrvatskog zakona koja kaže se tužba o imovinskopravnim zahtjevima protiv osobe koja nema općemjesnu nadležnost u Republici Hrvatskoj može se podnijeti svakom sudu u Republici Hrvatskoj na čijem se području nalazi kakva imovina te osobe ili predmet koji se tužbom traži.

7.2.2. Tužba hrvatskom sudu

Tužitelji su tužbom Trgovačkom sudu u Rijeci pokrenuli spor u kojemu traže isplatu novčanog iznosa temeljem ugovora o radu zaključenog sa tuženikom. U čl. 17. st. 2. Zakona o parničnom postupku¹⁶⁶ (u daljnjem tekstu: ZPP) određeno je da u povodu prigovora tuženika o stvarnoj nenadležnosti sud se može oglasiti stvarno nenadležnim ako je tuženik taj prigovor podnio najkasnije na pripremnom ročištu ili, ako ono nije održano, na prvom ročištu za glavnu raspravu do upuštanja u raspravljanje o glavnoj stvari.

U skladu s tim tuženik je istaknuo prigovor nenadležnosti državnog suda temeljen na činjenici da su stranke zaključile valjan ugovor o arbitraži.

¹⁶⁶ čl. 58. st. 1. ZPP.

Temeljem tog prigovora, Trgovački sud u Rijeci rješenjem broj IX-P-297/2003-5 od 8. svibnja 2003. godine proglasio se apsolutno nenadležnim za postupanje u toj parnici i odbacio tužbu.

Sud je ocijenio da ugovor ima sve potrebne elemente za njegovu valjanost, kako po pravu Republike Italije, tako i po pravu Republike Hrvatske te se oglasio apsolutno nenadležnim i odbacio tužbu.¹⁶⁷

7.2.3. Postupak po žalbi

Protiv rješenja, tužitelji su izjavili žalbu Visokom trgovačkom sudu u Zagrebu (u daljnjem tekstu: Sud).

Sud je zaključio da je sud u Republici Hrvatskoj nadležan suditi kad je njegova nadležnost u sporu s međunarodnim elementima izričito određena zakonom ili međunarodnim ugovorom.

Unatoč poveznici za zasnivanje nadležnosti za suđenje državnog suda u Republici Hrvatskoj, Sud je baš kao i prvostupanjski sud, utvrdio da postoji zapreka za postupanje jer su stranke svojim raspolaganjima izuzele spor iz jurisdikcije državnih sudova i ugovorile za slučaj spora nadležnost *ad hoc* arbitraže.¹⁶⁸

Sud je u postupku žalbe morao ocijeniti jesu li stranke ugovorom o arbitraži doista izuzele svoj spor od državne

¹⁶⁷ čl. 16. u vezi sa čl. 301. ZPP-a.

¹⁶⁸ Rješenje Visokog trgovačkog suda u Zagrebu PŽ 6111/03-3 od 14. lipnja 2006. godine.

nadležnosti i povjerile ga na rješavanje *ad hoc* arbitraži. Sud je ocjenjivao pravnu valjanost ugovora prema pravu mjerodavnom za ugovor, a to je u ovom slučaju pravo Republike Italije i njemu nadređeno pravo EU.

7.2.4. Rješenje Visokog trgovačkog suda u Zagrebu

Sud je utvrdio valjanost ugovora o arbitraži prema pravu koje su stranke ugovorile u arbitražnoj klauzuli, odnosno pravu Republike Italije. Sud je valjanost ugovora ocjenjivao po odredbama o arbitraži sadržanim u talijanskom Zakonu o civilnom postupku.¹⁶⁹

Shodno tome, Sud je utvrdio da su se stranke u stvari kojom mogu dragovoljno raspolagati, valjanim ugovorom odrekle prava da njihov spor bude riješen pred državnim sudom, i spor odlučile povjeriti privatnom sudu. Na temelju iznesenoga, Sud je odbio žalbu tužitelja i zaključio da istima nije na nezakonit način onemogućeno da svoja prava ostvaruju pred Trgovačkim sudom u Rijeci, jer su se sami ugovorom odrekli prava na pristup državnom sudu.¹⁷⁰

¹⁶⁹ čl. 808. Il Codice Civile Italiano: Stranke u ugovoru koji sklapaju ili u posebnom aktu mogu utvrditi da o sporovima koji proizlaze iz istog ugovora odlučuju arbitri, pod uvjetom da se radi o sporovima koji mogu biti predmet sporazuma. Valjanost arbitražne klauzule mora se ocijeniti neovisno u odnosu na ugovor na koji se odnosi.

¹⁷⁰ Rješenje Visokog trgovačkog suda u Zagrebu PŽ 6111/03-3 od 14. lipnja 2006. godine.

Sud je također uputio tužitelje da će pod uvjetom da uspiju u svome zahtjevu pred arbitražnim sudom, svoj zahtjev moći po pravilima ZA, u dijelu koji se odnosi na priznanje i ovrhu stranih i domaćih arbitražnih pravorijeka,¹⁷¹ ostvariti sudskom ovrhom pred državnim sudom u Republici Hrvatskoj.

¹⁷¹ Dio treći ZA.

8. ZAKLJUČAK

Kroz ovaj diplomski rada imali smo priliku razmotriti sve glavne prednost *ad hoc* arbitraže i razloge zbog kojih se ona nameće kao dominantno pravno sredstvo rješavanja sporova s međunarodnim elementima.

U prvom redu tu je fleksibilnost postupka, činjenica da strane u sporu imaju kontrolu nad vremenskim tokom postupka i troškovima. U *ad hoc* arbitraži stranke uglavnom uspješno izbjegavaju visoke troškove vezane za vođenje postupka.

Osim troškova, stranke ugovornice *ad hoc* arbitraže, štede vrijeme koje je potrebno za okončanje postupka. Naime, strane u sporu mogu rasporediti i tempirati različite faze postupka prema svojim potrebama. Alternativno, mogu i usvojiti pravila kojima podvrgavaju svoj postupak, kao što su Arbitražna pravila UNCITRAL-a.

Međutim, ova vrsta arbitraže zahtijeva da strane u sporu imaju određeno znanje o arbitraži i načinu na koji se postupak mora voditi. U suprotnom, moguća je situacija da država u kojoj se traži priznanje i ovrhu strane arbitražne odluke odbije zahtjev stranke koja priznanje i ovrhu traži.

Iz tih razloga, neke stranke smatraju da je institucionalna arbitraža mnogo prikladnija, iako je skuplja, dugotrajnija i rigidnija od *ad hoc* arbitraže, imajući na umu da pruža

uspostavljena i ažurirana arbitražna pravila, podršku, nadzor i praćenje arbitraže.

U konačnici, izbor između *ad hoc* ili institucionalne arbitraže ovisi samo o preferencijama stranaka i okolnostima konkretnog slučaja, nemoguće je utvrditi prevagu prednosti jedne vrste arbitraže nad drugom. No jedno je nesporno, a to su zasluge međunarodne *ad hoc* arbitraže u olakšavanju i unaprjeđivanju odnosa među privatnim subjektima iz različitih pravnih sustava, kroz povijest pa sve do danas.

POPIS LITERATURE

Knjige:

1. Goldštajn, Aleksandar; Triva, Siniša, Međunarodna trgovačka arbitraža, Zagreb, 1987.
2. Goldštajn, Aleksandar, Međunarodna trgovačka arbitraža i lex mercatoria, Zagreb, 1984.
3. Lasić, Mile, Arbitražno pravo, Mostar, 2013.
4. Međunarodni centar za trgovinu, Arbitraža i alternativno rješavanje sporova, Geneva, 2001.
5. Triva, Siniša; Uzelac, Alan, Hrvatsko arbitražno pravo, Zagreb, 2007.
6. Fellmeth, Aaron; Horwitz, Maurice, Guide to Latin in International Law, Oxford, 2009.
7. Triva, Siniša; Dika, Mihajlo, Građansko parnično procesno pravo, Zagreb, 2004.
8. Kandare, Boris, Arbitražno pravo, Split, 1995.
9. Hrvatska gospodarska komora, Arbitražna pravila Međunarodne trgovačke komore, Zagreb, 2012.
10. Stalno izabrano sudište pri Hrvatskoj gospodarskoj komori, Međunarodna trgovačka arbitraža u Hrvatskoj i Sloveniji, Zagreb, 1993.

Članci:

1. Dika, Mihajlo, Pravni položaj institucionalnih i ad hoc arbitraža u hrvatskom pravu *de lege lata* i *de lege ferenda*, Pravo u gospodarstvu, vol. 46, Zagreb, 2007.
2. Uzelac, Alan, Pravo na pravično suđenje u građanskim predmetima: Nova praksa Europskoga suda za ljudska prava i njen utjecaj na hrvatsko pravo i praksu, Izvorni znanstveni članak, UDK 347.722, Zagreb, 2009.
3. ICC dispute resolution 2020 statistics, International Chamber of Commerce, DRS895, 2021.
4. Hrvoje Sikrić, Javni poredak kao razlog za poništaj pravorijeka, UDK 341.927.5, Zagreb, 2008.
5. Petrak, Marko, Rimsko pravo kao pozitivno pravo u Republici Hrvatskoj: prilog tumačenju Zakona o načinu primjene pravnih propisa donesenih prije 6. travnja 1941. godine, Hrvatska pravna revija, Zagreb, 2006.
6. Krupac, Davor, Trajanje kaznenog postupka i pravo na kazneno saslušanje u razumnom roku, Izvorni znanstveni rad UDK: 342.722 343.11.01, Zagreb, 2012.
7. Inetimi, Mac-Barango, The Role of Arbitration Clauses in Resolving Disputes in Carriage of Goods Across International Borders, Journal of Law, ISSN 2224-3259, Vol.83, Niger, 2019.
8. Emerson, Frank D., History of Arbitration Practice and Law, 19 Clev. St. L. Rev. 155, Cleveland, 1970.

9. Lovrić, Stjepan, Suprotnost javnom poretku kao razlog za poništaj pravorijeka, Pravo u gospodarstvu, Zagreb, 2015.
10. Wolaver, Earl S., The Historical Background of Commercial Arbitration , 83 U. Pa. L. Rev. 132, Pennsylvania, 1934.
11. Blanke, Gordon, Institutional versus Ad Hoc Arbitration: A European Perspective, Forum 9, 275-282 London, 2008.
12. Uzelac, Alan, Forma arbitražnog ugovora u hrvatskom pravu: Novo uređenje, njegova ishodišta i perspektive daljnjeg razvoja, Izvorni znanstveni rad UDK 347.918.2, Zagreb, 2006.
13. Tološinec, Ivan, Tracing One International ad hoc Arbitration, Croatian arbitration yearbook, Vol. 6, Zagreb, 1999.
14. Gulerci, Altan Fahri, Seperability of the Arbitration Agreement in International Arbitration, Ankarabarrev, Ankara, 2008.
15. Judicial independence in international tribunals, California Law Review, Vol. 93, California, 2005.
16. Jones, Sabra A., Historical Development of Commercial Arbitration in the United States, Minnesota Law Review 2296, Minnesota, 1928.

Internetske stranice i ostali izvori:

1. Informacije o međunarodnoj arbitraži od strane Aceris Law LLC; Institucionalna ili ad-hoc arbitraža?, dostupno na:
<https://www.international-arbitration-attorney.com/hr/arbitragem-institucional-ou-ad-hoc/>
2. Hrvatska enciklopedija, dostupno na:
<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=49989>
3. Trošak i trajanje arbitražnog postupka, dostupno na:
<https://www.international-arbitration-attorney.com/hr/cost-duration-arbitration/>
4. *Bis de eadem re ne sit actio*, dostupno na:
<https://informator.hr/strucni-clanci-abecedarij/bis-de-eadem-re-ne-sit-actio-lat-ne-moze-se-dvaput-o-istoj-stvari-podizati-tuzba>
5. A brief history of commercial arbitration, dostupno na:
<https://dynalex.wordpress.com/2012/12/28/a-brief-history-of-commercial-arbitration/>
6. Arbitration clause in The Will of George Washington (Transcription), 1799., dostupno na: https://www.translex.org/800900/_/arbitration-clause-in-the-will-of-george-washington-1799/
7. Pravna struktura Savjeta za uzajamnu ekonomsku pomoć, dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/171051>
8. Njujorška konvencija, dostupno na:
<https://www.international-arbitrationattorney.com/hr/new-york-convention/>

9. United Nations Commission on International Trade Law,
dostupno na: <https://uncitral.un.org/en>
10. The International Court of Arbitration, dostupno na:
<https://iccwbo.org/dispute-resolution-services/icc-international-court-arbitration/>
11. ICC Arbitraža, dostupno na: <https://www.international-arbitrationattorney.com/hr/icc-arbitration/>
12. The London Court of International Arbitration, dostupno
na: <https://www.lcia.org/>
13. Stalno arbitražno sudište pri Hrvatskoj gospodarskoj
komori, dostupno na: <https://www.hgk.hr/stalno-arbitrazno-sudiste-pri-hgk/o-sudistu>
14. International Arbitration: Corporate attitudes and
practices 2008, dostupno na:
<https://www.pwc.co.uk/assets/pdf/pwc-international-arbitration-2008.pdf>
15. The Turn to Fact or Fiction: Ad Hoc Arbitration in the
Draft Amendment to PRC Arbitration Law, dostupno na:
<http://arbitrationblog.kluwerarbitration.com/2021/10/24/the-turn-to-fact-or-fiction-ad-hoc-arbitration-in-the-draft-amendment-to-prc-arbitration-law/>
16. UNCITRAL Arbitration Rules, dostupno na:
<https://uncitral.un.org/sites/uncitral.un.org/files/media-documents/uncitral/en/arb-rules.pdf>
17. Fundamental Rules of Procedure: Whose Due Process is it?,
dostupno na: <https://cdn.arbitration-icca.org/s3fs->

public/document/media_document/lamm_fundamental_rules_of_procedure_whose_due_process_is_it.pdf

18. Konvencija o priznanju i izvršenju stranih arbitražnih odluka od 10. lipnja 1958. godine, dostupno na:
<https://www.international-arbitration-attorney.com/hr/new-york-convention/>
19. Cost of International Arbitration, dostupno na:
<https://www.international-arbitration-attorney.com/cost-of-international-arbitration>
20. Londonski sud za međunarodnu arbitražu - LCIA, dostupno na:
<https://www.international-arbitration-attorney.com/hr/london-court-international-arbitration-lcia>